

תּוֹשַׁע אָב
רוֹשׁ חוֹדֶשׁ
AV
ELUL

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Hřbitov v Kosově Hoře. Foto Jiří Daniček.
(K článku *Paměť Kosovy Hory* na straně 16.)

TRYZNA KEVER AVOT

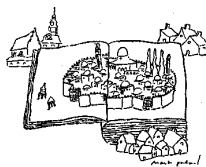
Záříjová tryzna v Terezíně na památku našich blízkých, zavražděných během šoa, se koná v neděli 1. září od 11 hodin. Objednávky na dopravu, kterou zajišťuje rabinát, přijímáme od 29. 8. Sraz je 1. 9. v 9.15 před budovu ŽOP, Maiselova 18, Praha 1. Více informací u paní Alžběty Turkové na telefonním čísle 224 800 849 nebo turkova@kehilaprag.cz. *rab*

NA PAMĚŤ SYNAGOGY

V půli července byl slavnostně odhalen památník na místě vypálené synagogy v Opavě. Synagoga byla zničena před 75 lety, během tzv. křišťálové noci 10. listopadu 1938. Podle mnohých šlo o jednu z nejhezčích staveb svého druhu v Evropě. Dnes po ní zbylo jen několik fotografií, nemnoho pamětníků tragické události a ulice pojmenovaná U Synagogy. S tím se však nechtěli smířit někteří členové opavského Rotary Clubu, konkrétně Břetislav Tůma a Jaroslav Burda. A tak společně přišli s nápadem uctít památku židovského svatostánku v Opavě alespoň pomníkem, který by kdysi majestátní stavbu připomínal. Společnými silami se jim celý projekt nakonec podařilo dotáhnout do zdárného konce. Podobu památníku vytvořil opavský architekt Jan Kovář. Podle jeho návrhu nakonec pomník vznikl v kamenické dílně Kamila Ludwiga. „Město tento projekt podpořilo věnováním pozemku, na němž pomník stojí. Samotnou realizaci pak zaplatila farmaceutická společnost Teva,“ říká náměstek primátora Dalibor Halátek. Stalo se tak u příležitosti 130. výročí založení této společnosti.

Pomník má podobu dvou kamenných kvádrů. Konkrétně se jedná o červenou žulu dovezenou z jižní Afriky. Ta byla vybrána proto, že svou barvou připomíná původní barvu synagogy. První z kvádrů je vysoký 210 centimetrů, druhý je pak o 50 centimetrů nižší. Samotná realizace pomníku trvala K. Ludwigovi přibližně měsíc. Nejtěžší přitom bylo osekání kamene do současné podoby. Na pomníku je kromě textu, který připomíná samotnou stavbu i její smutný konec, také vyobrazení synagogy a citace z Bible, z Knihy Genesis. Ve večerních hodinách pak pomník osvětlují čtyři kužely světla napojené na veřejné osvětlení. Prostranství před památníkem pak má být osazeno velkými nášlapnými kameny, aby bylo možné dojít až k pomníku. Před ním by také měly být umístěny poslední dochované cihly, z nichž byla synagoga postavena. Ty se podařilo získat Jaroslavu Burdovi od známého. Jeho rodina, podobně (jako spousta jiných Opavanů) si z ruin odvezla několik cihel, které

AKTUALITY

Památník v Opavě. Foto archiv.

využila na stavbu zídky. „Šel jsem za ním a přinutil jsem ho tu zídku zbourat,“ říká Jaroslav Burda.

Opavská synagoga byla novorománskou stavbou v tehdy populárním maurském stylu. Navrhl ji významný vídeňský architekt Jakob Gartner, který na konci 19. století silně ovlivnil podobu Olomouce, kde měl pobočku své kanceláře a pro kterou rovněž vyprojektoval synagogu. Samotnou realizaci synagogy v Opavě měl na starosti místní stavitel Josef Hruschka. Jeho firma synagogu dostavěla mezi roky 1895 a 1896. (Více informací o památníku naleznete na stránkách www.opava-city.cz.) *op*

LUACH 5774

Zájemci si již mohou pořídit židovský kalendář – luach – pro rok 5774. Nový luach obsahuje tradičně přehled židovských svátků a významných dní, synagogální předpisy – minhagim, týdenní židovský i občanský kalendář, základní modlitby a požehnání v hebrejštině s českým překladem, adresář a informace o židovských obcích a organizacích.

Luach je v prodeji na rabinátě FŽO a v redakci *Roš chodeš* za 70 Kč, ve vybraných knihkupectvích za doporučenou cenu 100 Kč. Při zaslání poštou bude k ceně 70 Kč účtováno poštovné 15 Kč.

Objednávky zasílejte do redakce *Rch* (Izraelská 1, 130 00 Praha 3; e-mail: [\[des@sefer.cz\]\(mailto:des@sefer.cz\)\) nebo na Federaci židovských obcí v ČR \(Maiselova 18, 110 00 Praha 1; e-mail: \[a.kodytkova@email.cz\]\(mailto:a.kodytkova@email.cz\)\). *at*](mailto:roscho-</p>
</div>
<div data-bbox=)

TEPLICE-SOBĚDRUHY

Na židovském hřbitově v Teplících-Sobědruhách byla odhalena pamětní deska židovským obětím první světové války. Podle fotografie pamětní desky se jmény Židů padlých v první válce, která byla umístěna v nacisty zničené teplické synagoze, byla zhotovena dnešní replika. Pochází z dílny výtvarníka Ondřeje Pische a vznikla za přispění Nadačního fondu obětem holocaustu. Slavnostního aktu jejího odhalení se účastnili představitelé Teplíc, Dubí, Ústeckého kraje a zástupci místních i německých židovských organizací.

Památku padlých Židů uctili také studenti z Čech a z Německa, kteří společně pracují na úpravách starého židovského hřbitova v teplické čtvrti Sobědruhy. Na této činnosti se podílí šestnáct studentů z německých Brém a deset českých gymnazistů. Kromě práce na hřbitově je náplní patnáctidenního tábora také návštěva Terezína a Lidic.

Na hřbitově v Sobědruhách se pohřbívalo od roku 1669. Za pohřebiště sloužilo přechodně i Židům z Drážďan a z Pirny v období, kdy neměli k dispozici vlastní hřbitovy.

Prvotním impulzem pro zorganizování studentské prázdninové pracovní iniciativy byla snaha Věry Harmsové z Brém najít na hřbitově v Sobědruhách otcův hrob. ŽO v Teplících bude pracovat na soupisu hrobů a pohřbených, aby mohla uspokojivě informovat ty, kteří zde hledají hroby svých předků. *žot*

OBSAH

Barvy ghetta

k 70. výročí povstání ve Varšavě 3

Sidry na tento měsíc 4–5

Svoboda je jako slunce

rozhovor Jurajem Sternem 6–7, 14

Nádraží Bubny 8–9

Meir Šalev: *První sen* 10–11

Před povstáním

Z deníku varšavského ghetta 12–13

Judaismus a média

mladí rabíni v Praze 15

Paměť Kosovy Hory 16

Oscar Wiener:

Romantické kukátko 17

Říkej tomu angličtina 18–19

Poslední rozhovor

s dr. Dietrichem Erdmannem 20

Izrael: *Pád Mursiho* 21

Šťastný Kafka... a další události 22

Kalendárium 23

Kulturní pořady,

zprávy, inzerce 24–28

Stejně jako věci minulé legitimizují to, co je teď, také současnost stále přetváří naši paměť a vědomí toho, co už odešlo. V této souvislosti je banalitou tvrdit, že dějiny nejsou prostorem věčného míru. V jejich rámci se stále vedou války a celá desetiletí se táhnou bitvy o paměť. Jedním z takových bitevních polí je příběh snutý o povstání ve varšavském ghettu. Zápisky doktora Hilela Seidmana, ředitele archivu varšavské židovské obce, jejichž úryvek dostávají čtenáři do rukou v tomto čísle *Roš chodeš* (viz strany 12–13), odhaluje stále bagatelizovaný, často přímo zkruslovaný a současně fascinující příběh podílu ortodoxních Židů na povstání.

19. dubna 1943, pod vlivem zpráv o plánované

likvidaci varšavského ghetta, vybuchlo na jeho území povstání proti německým okupantům. Téměř měsíc sváděli jeho obyvatelé hrdinský boj proti mnohem lépe ozbrojeným a nesrovnatelně početnějším německým silám. Za symbolické datum konce povstání je považován 16. květen 1943, kdy Němci vyhodili do povětří velkou synagogu v ulici Tłomackie. Boje však ještě nějakou dobu trvaly. Většina hrdinů ozbrojeného odboje zahynula. Ale právě... V souvislosti s povstáním v ghettu se pořád mluví o hrdinech. O kom tedy vlastně?

BOJ O PAMĚŤ

Jedním ze smutných paradoxů paměti spojené s touto událostí je skutečnost, že obraz nepřítele byl načrtnut jasně a výstižně – zatímco památka hrdinů patřičné místo v dějinách stále ještě nezískala. V historiografii ghetta došlo k svého druhu „bratrovraždě“. Jedni hrdinové jsou stavěni proti druhým. Levicová Židovská bojová organizace (ŻOB) se měla stát jedinou organizací hodnou paměti a úcty. Židovský bojový svaz (ŻZW) měl naopak ze stránek dějepisných knih zmizet. Podobně jako svět ortodoxních Židů žijících v ghettu. Ten vyvstává z deníku Hilela Seidmana.

Zmíněný boj o paměť začal hned po válce a v Polsku trvá dodnes. Překrucování příběhu bojů proti německým okupantům v ghettu mělo za cíl představit veškerý židovský život v Polsku před rokem 1939 v určitém světle.

Selektivní popis průběhu povstání – především opomíjení různých skupin, které se na něm podílely – měl zkruslit

předválečné panorama polsko-židovských vztahů. Komunisté, kteří se v Polsku po válce ujali moci, chtěli pravicové Židy-sionisty vymazat z paměti. Podobně se nevešli do mezí úzkoprsé stranické ideologie ani ortodoxní Židé. Vzpomínky na ně byly shora – institucionálně – zakázány. Žid se komunistům hodil pouze natolik, nakolik byl součástí proletářského revolučního pochodu (ani to vždy nestačilo – jak ukázaly antisemitské excesy komunistické strany jak v Sovětském svazu nebo v Československu v padesátých letech, tak v Polsku

BARVY GHETTA

K 70. výročí povstání ve Varšavě

v roce 1968). Jinak byl odsouzen k zapomenutí. Jak pravicový, tak zbožný Žid byl totiž součástí světa reakce, kterou bylo potřeba vymýtit ohněm a propagandou.

Vyšlo také najevo, že hrdinové, kteří povstání v ghettu přežili, měli své chyby. Stejně tak do nich zahledění historici. Mnozí hrdinové povstání v ghettu, bývalí „Zobovci“ (v nevelké skupině povstalců, kteří přežili, členové této organizace převažovali), tvořili – jak v Polsku, tak v Izraeli – mýtus levicových Židů coby jediných bojovníků povstání. Dokonce i Marek Edelman, v mnoha věcech tak nezlomný a vůči zločinnému komunistickému systému neústupný, podíl pravicových a ve vztahu k polskému státu vlastenecky zaměřených židovských organizací důsledně popíjel. Do popředí stavěl komunisticky nebo socialisticky zaměřená uskupení.

Podstatné je, že v této perspektivě zbožní Židé vůbec neexistovali. Jestliže ŻZW byl prezentován ve falešném světle, marginalizován či přímo špiněn, pak zbožní Židé zkrátka... zmizeli. Ani transformace systému tuto jednostrannou vizi nijak nezměnila. Vyšlo najevo, že také antipravicově orientovaný polský politicko-intelektuální establishment si nepřál pravdu o ghettu, v němž by existovaly jiné organizace než ŻOB. Nad troskami ghetta měla plovát jen vlajka levicových židovských uskupení. Pravicový či zbožný Žid dál překážel – navzdory pádu komunismu na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století.

NAVZDORY LETŮM

Situace ŻZW se ovšem začala pozvolna měnit a poslední roky jako by slibovaly návrat dosud vydeděných bojovníků. Vznikají filmy, odhalují se pamětní desky, vycházejí knihy. Podíl ortodoxních Židů na povstání je dál opomíjen. Pokud jde o podrobný popis nedostatků v rozboru historických materiálů a také metod, jež i dnes vedou k záměrné ignoranci role ortodoxních Židů v povstání roku 1943, lze doporučit práce Anny Ciałowiczové. Včetně její kritiky prací Dariusze Libionky a Laurence Weinbauma. Anna Ciałowiczová je šéfredaktorkou Bulletinu Židovské náboženské obce ve Varšavě a jednou z nemnoha osob, které už celá léta důsledně usilují o obnovení vědomí,

že zbožní Židé se povstání ve varšavském ghettu v roce 1943 účastnili.

Jak totiž vychází najevo, navzdory sedmdesátiletému, která od těchto událostí uplynula, chce v Polsku stále jen málo osob připomínat podíl ortodoxních Židů a bojovat o tuto paměť. Chasidé, spojování s nábožností, chaláty a pejzy, ponurými rituály a s konzervatismem, se pokrokovým, liberálním salonům nezamlouvají. Nehodí se do jejich obrazu Žida – pokrokového levicového kosmopolity. Jsou vlastně přítěží. Coby skupina, která se nikdy zcela neasimilovala s polskostí, ovšem nebudí zvláštní zájem ani u představitelů pravicových kruhů. Možná není vzpomínka na ortodoxní Židy, žádné zvláštní sionisty, zapotřebí ani pro pojetí, která vytvářejí dnešní identitu Státu Izrael?

Budeme svědky toho, že z dějin povstání v ghettu opadnou další vrstvy lži, lhostejnosti, mlčení? Vratí se do kolektivní paměti jeho zapomenutí hrdinové – tentokrát ti, kteří reprezentují svět Písma, rituálu, náboženství? Doufejme. Židovský svět předválečného Polska – a Varšavy – byl nesmírně barevný. Židé – polští vlastenci, Židé zbožní, Židé levicoví, Židé pravicoví, sionisté i nesionisté. Tytéž barvy přetrvávaly ve válečné Varšavě i navzdory kruté německé okupaci. Vše nasvědčuje tomu, že týmiž barvami hrálo také povstání v ghettu.

Stálo by za to, abychom je všechny dokázali vnímat. Seidmanův deník nám v tom určitě pomůže.

DAWID WILDSTEIN

(Psáno pro *Roš chodeš*. Překlad Lucie Szymanowska.)

ŠOFTIM (5M 16,18–21,9)

Ve všech svých branách, které Hospodin, tvůj Bůh, dává tvým kmenům, ustanov soudce a strážníky, aby spravedlivě soudili tvůj lid. Se zákonem nemanipuluj, nikomu nenadržuj a neber úplatek, protože úplatek oslepuje oči moudrých a převrací výroky spravedlivých. Spravedlnost, spravedlnost vyhledávej, abys žil a dobyl tu zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh. U oltáře Hospodina, svého Boha, který sobě uděláš, nevysazuj žádný strom jako ašeru. (5M 16,18–21,9)

Zdá se, že návaznost těchto veršů je zmatená. Vždyť po požadavku čestných a spravedlivých soudců a volání po nestranném právním systému a „bezúplatkové zóně“ následuje zákaz modloslužby. Míchají se tak dohromady dvě odlišné oblasti náboženského zájmu, morální a etické zákony mezilidských vztahů a rituální zákony bohoslužby. Každá z těchto oblastí má v Bibli svůj prostor, ale proč po sobě následují tak těsně? A za druhé: který z těch dvou zločinů je závažnější? Korupce právního systému, jež podkopává samé základy etické společnosti, nebo pomýlené náboženské vnímání, které místo uctívání Stvořitele, jenž stvořil strom, uctívá jen stvořenou dřevinu? Zdá se, že důsledky přestoupení prvního zákona jsou daleko závažnější a více ničující, než když se člověk proviní proti zákonu druhému.

Bible sama přidává k příkazu o spravedlnosti dodatek: „abys žil a dobyl tu zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh“. Spravedlivá společnost je nezbytným předpokladem trvalého života v historickém Izraeli a schopnosti udržet si v domovině svrchovanost. Z přestoupení zákazu sázet ašeru takové fatální důsledky neplynou. Bible navíc už svou nespokojenost s lidmi, kteří uctívají stromy či kameny, vyjádřila (5M 4,28). Proč zvláště zakazuje právě ašeru, která je zasazena blízko oltáře? Což není stejně špatné uctívat volně rostoucí strom?

V Talmudu (B. T. Avoda zara 52a) nalezneme překvapující srovnání, které nám pomůže naši otázku vyřešit. „Reš Lakiš řekl: ‚Ten, kdo ustanoví nehodného soudce, je jako ten, kdo sází ašeru v Izraeli, neboť je psáno – Ustanov soudce a dohlížitele u všech svých bran – a hned vedle je psáno – Nesázej pro sebe ašeru.‘ A rav Aši dodal: ‚Je-li to na místě, kde se nalézají zbožní učenci, je to jako by člověk zasadil ašeru vedle obětního oltáře.‘“

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

Domnívám se, že učenci se z těsného spojení zmíněných biblických veršů snažili odvodit to, že skutečné modlářství spočívá v převrácení spravedlnosti, jak to dělají modláři. Modláři prováděli orgie,

Mark Podwal: *Kořeny a plody*, 2003.

jedli údy a pili krev ještě živých zvířat, obětovali nevinné děti Molochovi.

Pokud Bible zakazuje modloslužbu, vždycky je to ve vztahu k nemorálnímu chování, jímž se modlářství vyznačuje: „Nekoř se jejich božstvům, nesluž jim a ani nenapodobuj jejich kult,“ (2M 23,24); „Tak Hospodinu, svému Bohu, nečiň, protože to, co oni dělali pro své bohy, je pro Hospodina, tvého Boha, odpornost, již nenávidí, vždyť svým božstvům spalovali v ohni i své syny a dcery!“ (5M 12,31)

Ačkoli Maimonides důsledně definuje modlářství v ryze teologických a metafyzických pojmech, rabi Menachem ha-Meiri (13.–14. století, Provence) je definoval jako „odporné nemorální skutky modlářů“, jejichž pohanství jim zabrání-

lo v tom, aby přijali univerzální morální noachidské zákony. Meir tvrdil, že je vyloučeno považovat za modláře někoho, kdo žije morálně. Domníval se, že znát Boha znamená konat spravedlnost a žít řádným životem.

NICAVIM (5M 29,9–30,20)

Nebesa a zemi si dnes beru za svědky, že jsem ti předložil život a smrt, požehnaní a prokletí, abys žil ty a tvé semě a zvolil život. (5M 30,19)

Co znamená zvolit si život? Patří náš život nám, že si ho můžeme zvolit? V Tóře mělo být zapsáno „zvolit si dobro“, tomu bych rozuměl, neboť to je v mé moci. Ale život a smrt? Tak pojďme a řekněme to dětem na onkologickém oddělení, aby si vybraly život – je to snadné! Kolik mladých lidí obdařila nebesa těžkým osudem? Co to tedy znamená „zvolit život“? Člověk si ale opravdu může zvolit život. Jak učil Sigmund Freud, v lidské duši není zabudována jen touha žít, ale také touha umírat, nejen vůle tvořit, ale také ničit – a někdy ničit sám sebe.

První, co musí člověk udělat, je vyhnout se lákání smrti. Ačkoli jsme si vědomi nebezpečí, jež se skrývá v některých životních stylech – náhodném sexu, nadměře alkoholu, drogách atd. –, mnozí z nás je vyhledávají, až je najednou příliš pozdě. Dobro a zlo jsou abstraktní pojmy, ale život a smrt jsou zcela konkrétní. Lidé, kteří se předávají drogami nebo alkoholem, jsou skutečnost. A když Tóra praví: zvol život, znamená to, vyhni se životnímu stylu nebo fanatickému náboženství, které dává přednost smrti před životem.

Druhá, méně dramatická cesta, jak si zvolit život, znamená nemarnit čas. Z hodin, které trávíme před televizí, se postupně stávají dny, týdny, měsíce. Prostý krok – vypnout televizi a sáhnout po dobré knize – může být příkladem, kdy vybíráme život. V moderní hebrejštině máme výraz pro to, když jdeme ven a „užíváme si“, je to *levalot*, slovo odvozené od *biluj*, výraz, který v podstatě znamená onosit něco, proměnit použitelné šaty v kus hadru.

Sebevraždu můžete spáchat v jediném okamžiku. Nebo ji můžete provádět celý život naplněný zmarněným časem. Počet let, který máme k dispozici, nedokážeme kontrolovat, ale máme moc nad tím, jak naložíme s časem, který nám Hospodin

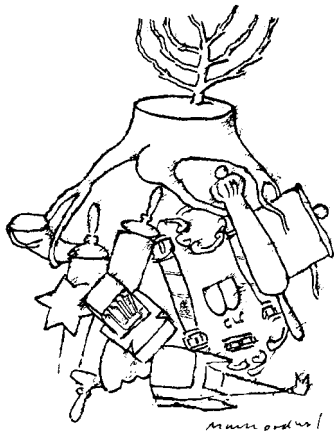
přidělil. Pokud si vybereme, že ten čas nepromarníme, „zvolili jsme život“.

A pak je tu třetí cesta, jak vybrat život – v širším slova smyslu. Není to jen snaha vyhnout se smrti, ale život v plném slova smyslu.

Zásadní je pro nás starší verze Targumu (aramajského překladu Bible). Text „...člověk nežije pouze chlebem, nýbrž že vším tím, co vychází z Hospodinových úst, je člověk živ“ (5M 8,3) tu zní takto: „...člověk nežije jen chlebem (mitkajem), nýbrž že vším tím, co vychází z Hospodinových úst, je člověk živ (chajej)“. Chléb nám dává kijum, existenci, schopnost pracovat, přežít; ale skutečný život, chajim, život se smyslem a účelem, účastí na věčnosti, nám dává to, co plyne z Hospodinových úst.

Materiální základ je existence – jídlo, ošacení, střecha nad hlavou. Šabat a soucit s druhými jsou život. Lidé vyžadují život přesahující existenci. Známý psycholog a filosof, zakladatel logoterapie Viktor Frankl si všiml, že lidi v koncentračních táborech trpěli jednak existenčně, ale hlavně postrádali jakýkoli smysl života. Ti, kdo pomáhali ostatním, kdo si v paměti vybavovali matematické nebo filosofické problémy nebo útržky modliteb, které opisovali na kousky papíru, přežívali snáze.

Vyhledávání potěšení je spjato s tělem, a jelikož tělo je smrtelné, plody takového snažení jsou také omezené. Tóra je nesmrtelná a nekonečná. Hromadění materialistických potřeb představuje existenci, Tóra, dodržování příkazů a Izrael znamenají život, účast na věčnosti. Takový je skutečný smysl biblického příkazu zvolit si život.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová. Biblické citáty jsou převzaty z překladu rabína E. K. Sidona.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – srpen 2013

Staronová synagoga

2. 8.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
3. 8.	sobota	REE 5M 11,26–16,17 hf: Iz 54,11–55,5 mincha – perek 6 konec šabatu	20.10 hodin 21.40 hodin
6. 8.	úterý	1. den Roš chodeš elul	
7. 8.	středa	2. den Roš chodeš elul	
9. 8.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
10. 8.	sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9 hf: Iz 51,12–52,12 mincha – perek 1 konec šabatu	20.00 hodin 21.26 hodin
16. 8.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
17. 8.	sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19 hf: Iz 54,1–10 mincha – perek 2 konec šabatu	19.40 hodin 21.11 hodin
23. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.47 hodin
24. 8.	sobota	KI TAVO 5M 26,1–29,8 hf: Iz 60,1–22 mincha – perek 3–4 konec šabatu	19.30 hodin 20.55 hodin
30. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.33 hodin
31. 8.	sobota	ŠABAT SLICHOT NICAVIM–VAJELECH 5M 29,9–31,30 hf: Iz 61,10–63,9 mincha – perek 5–6 konec šabatu	19.10 hodin 20.39 hodin 19.22 hodin
4. 9.	středa	předvečer Roš hašana	
5. 9.	čtvrtek	1. DEN ROŠ HAŠANA 5774 ranní bohoslužba odpolední bohoslužba TASLICH večerní bohoslužba	8.00 hodin 17.45 hodin 18.30 hodin 20.00 hodin
6. 9.	pátek	2. DEN ROŠ HAŠANA 5774 ranní bohoslužba odpolední a večerní bohoslužba	8.00 hodin 19.18 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,

mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.55 hodin.

Páteční večerní bohoslužby budou 2. 8. od 19.00 a 16. 8. od 19.10 hodin.

Vyjma uvedených, se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin, četba siduru každou středu od 18.30 hodin, židovská filosofie a mystika každou středu od 19.45 hodin.

SVOBODA JE JAKO SLUNCE

Rozhovor s profesorem Jurajem Sternem

Juraj Stern (nar. 1940 v Bratislavě), autor řady studií, patří k předním slovenským ekonomům. V letech 1994 až 2000 byl rektorem Vysoké školy ekonomické, v současnosti vede Goetheho univerzitu v Bratislavě, přednáší na evropských univerzitách. Byl členem vědeckých rad Univerzity Komenského v Bratislavě, VŠE v Praze a Masarykovy univerzity v Brně, v Bratislavě zřídil Centrum evropských studií, v letech 1997–1998 byl předsedou Slovenské rektorské konference, je členem výboru Ekonomické a sociální komise v Bruselu.

Za práci a aktivity ve prospěch vzdělání a demokracie obdržel několik akademických a státních vyznamenání, např. medaili Aloise Rašína, ocenění Slovenské akademie věd za rozvoj vědy, rakouský dvojitý kříž Za zásluhy o rozvoj vědy a umění, německý kříž Za zásluhy, francouzské ocenění l'Ordre National du Mérite aj.

Pane profesore, jste v rodině prvním ekonomem?

Kdepak. První byl můj děda Adolf Stern. Rodina Sternů přišla na Slovensko původně z Vilnius a na konci 18. století se usadila v Humenném. Tento náš předek byl velmi prostý člověk, živil se kupováním a prodejem kůží. O tři generace později už byl můj praděd v Humenném *rošekul*, předseda obce. Nejstaršího syna, mého dědečka Adolfa, poslal studovat do Vídně na obchodní akademii. Adolf byl nejlepším studentem v ročníku a dostalo se mu té ctí, že maturoval za přítomnosti císaře Franze Josefa. Císař mu pak daroval zlaté hodinky s věnováním, dodnes je doma máme. Pak děda odešel do Bratislavy, pracoval v bance, oženil se s Elizabeth Wilhelmovou, která se narodila v Brně, ale její rodina měla kořeny mezi Vídní a Třeští na jižní Moravě. Měli spolu tři děti, ale nejstarší dítě zemřelo, zůstala Adriana a můj otec. Teta byla úžasně nadaná na řeči, mluvila asi třinácti jazyky, táta vystudoval obchodní akademii jako jeho otec.

Vraťme se k dědečkovi. Jak si vedl po studiích?

Děda napsal v podstatě první knihu o fungování a významu burzy v Československu. Když začala světová hospo-

dářská krize, napsal knihu o tom, jak vyřešit problém krizí. Díky této publikaci se stal poradcem několika evropských vlád, vedl zajímavou korespondenci. Psal si třeba s Gustavem Stresemannem, německým státníkem, ministrem zahraničí v době výmarské republiky.

Děda se trochu angažoval i politicky, stal se členem panevropského hnutí, které po první světové válce založil Richard Coudenhove-Kalergi, rakousko-český šlechtic z Poběžovic. Hlavním smyslem hnutí bylo zabránit dalším válkám a kulturně a duchovně sjednotit Evropu, tehdy nemluvili o ekonomickém sjednocení.

Juraj Stern s manželkou Zuzanou, 2013. Foto archiv J. S.

Cím byli rodiče vaší matky?

Moc o nich nevím. Přišli zřejmě z Haliče, protože se jmenovali Brody. Usadili se v Hlohovci, prarodiče tam měli malý koloniál, narodilo se jim devět dětí, maminka byla předposlední. Většina sourozenců zemřela ještě před válkou. Nejmladší bratr odešel spolu s dalším bratrem do Velké Británie, byl záchranářem a dostal od královny ocenění za statečnost. Nejstarší bratr přežil holocaust v úkrytu, v podstatě v jedné skříni u své evangelické přítelkyně v Bratislavě.

Jak jste přežili válku vy?

Já se narodil roku 1940 v Bratislavě a o rok později jsme museli z města odejít. Nejprve jsme šli na východní Slovensko, do Michalovců a Humenného, kde žili otcovi bratrance a sestřenice. V Humenném se také narodil můj bratr. Pamatuji si na výraz „Japačka“ nebo „chytáčka“, kdy se nacisti snažili chytat Židy a deportovat je, nejprve chytali muže. Jednou byl otec s babičkou ve městě na procházce, babička upadla a zlomila si

nohu. Museli ji nechat ošetřit. Večer pak někdo zaklepal na dveře, byl to slovenský četník. Ale hned ve dveřích říkal: „Nebojte se, já jsem čechoslovákista, masarykovec, odsuzuju, co se tu děje, jdu jen, abych sepsal zápis o úrazu.“

Tátovi se pak podařilo získat od řeckokatolického kněze falešný křestní list, měl ho u sebe, když ho chytili. Musel do nějaké školy, tam se ocitl před komisí, která se tomu listu vysmála a chtěla ho poslat do lágru. Vtom vstoupil ten známý četník, měl pušku, bajonet, podával nějaké hlášení. Otec s ním chtěl mluvit, poprosit ho, aby mu pomohl. Podařilo se mu odejít na chodbu, četník hned za ním. Na schodišti stáli ale esesáci, gardisté, nemohli spolu mluvit, tak otec pomalu sestupoval po schodech, neohlížel se, ale

jako v transu slyšel, že četník jde pořád za ním. Šli ještě jedno poschodí, ocitli se na dvoře, ani tam nemohli mluvit. Otec pak udělal něco, co nikdy nedokázal vysvětlit. Krácel směrem k bráně, přestože všude kolem stáli esesáci, četník pořád za ním, a vyšli spolu ven. Vypadalo to tedy, jako by četník

otce eskortoval. Gardisté, esesáci se roztoupili, nechali je projít. Otec šel dál a dál, neohlížel se, šel za jeden roh, za druhý, za třetí, teprve pak se zastavil a ohlédl – a četník tam nebyl. Po válce ho hledal, ale nepovedlo se mu ho najít.

To je skoro neuvěřitelné.

Pak se otec skrýval (a hodně za to platil) u jednoho člověka. V sousední místnosti přitom žil nějaký obersturmbahnführer, dveře vedle zakrývala velká skříň. Takhle žil tři měsíce. Od šilenství ho zachránilo to, že tam měl knihu s hlavolamy a šachovými koncovkami. Později, když byl v důchodu, vymýšlel vlastní šachové koncovky a posílal je do časopisů.

A pak?

Blížila se fronta a my jsme ještě před vypuknutím povstání odešli do Hlohovce, mamčinina rodiště. Seděli jsme na nádraží na kufrech a vlastně jsme nevěděli, kam půjdeme. Kolem prošel jeden gazda, měl zapráhnuté volky, naložený vůz. Otočil se na nás a oslovil mámu: „Čo tu

robíš, Janka?“ Byl to její spolužák Michal Zelenay. Vzal nás k sobě a se svou ženou Borkou se o nás postarali.

Jeho bratranec byl četník, a ten mu vždycky dal vědět, kdy budou chytat Židy. Gazda nám vykopal na zahradě za domem skrýš, velkou jámu ve svahu k řece Váhu. Když hrozilo nebezpečí, vlezli jsme do jámy, on na ni dal desky a na ty nahnul brambory. Aby to vypadalo jako jáma na brambory. A někdo nás prozradil. Naštěstí byli gardisti opilí, stříleli na tu jámu, tušili, že tam jsme. Přišli shora, stříleli po svahu, nezasáhli nás. Rodiče nám dětem drželi pusy, abychom nekřičely, bylo to hrozné. Po tomhle nás gazda rozdělil. Měl několik spolehlivých příbuzných, k někomu dal rodiče a bratra, já zůstal u gazdy. Ale musel jsem žít ve žlabu v maštali pod senem. Hospodář mi nosil jídlo a pořád mi kladl na srdce, abych byl potichu. Válka se chýlila ke konci, ale Němci šli po Židech neustále.

Jak dlouho jste takhle žil?

Snad tři týdny. Vydržel jsem to, ale když jsem vyšel, nemluvil jsem. A když jsem začal znovu mluvit, koktal jsem. Schovávali nás pak všechny ve sklepě, kde jsme se už dočkali osvobození. Hlohovec osvobodili Rumuni koncem března 1945. Pamatuji si, že jsem vyšel ven ze tmy a venku svítilo slunce. Takže já si svobodu spojuji se sluncem. A ještě si pamatuji, že rumunští vojáci mě chtěli od rodičů koupit a chtěli mě vzít s sebou jako dítě pluku. Rodiče to samozřejmě nedovolili.

Jaký byl návrat do života?

Já jsem pořád koktal, rok, dva, tři, ačkoli jsem se snažil, nedokázal jsem ze sebe vypravit větu bez strašlivého koktání. Když mě maminka poslala pro něco do obchodu, ukázal jsem radši prodavače papírek, co chci. Už hrozilo, že mě dají do zvláštní školy. Otec tomu zabránil, ale odpovědi jsem psal zezadu na tabuli. Pak mě jeden starý logoped přinutil, abych se naučil texty nazpaměť a pomalu je odříkával, deklamoval. To jsem nekoktal. Tvrdým tréninkem, kdy jsem uměl nazpaměť celé pasáže ze *Tří mušketýrů*, se to pomalíčku zlepšovalo. Přešlo to tak v šestnácti. Pak jsem dokonce recitoval a hrál divadlo a nakonec se řeč stala jedním z mých pracovních nástrojů.

Jinak návrat do Bratislavy byl hrozný. První věta lidí, kteří se nastěhovali do našeho bytu, byla: Vy jste se vrátili?

Byli dost nepříjemně překvapeni. Nevrátili nám nic, řekli, že všechno už je rozebrané. Ti se zachovali hrozně, na rozdíl od toho prostého gazdy, který pro nás riskoval život svůj i své rodiny.

Vídal jste ho ještě po válce?

Povedlo se mi dosáhnout toho, že dostal titul Spravedlivý mezi národy. Když se dostali k moci komunisti, tohohle gazdu prohlásili za kulaka, všechno mu sebrali. Pamatuji si, že jsme jeli vlakem s rodiči do Hlohovce s taškami. Tehdy byl ještě přidělový systém na jídlo i na oblečení. Židé dostávali od americké organizace UNRRA potraviny, takže jsme se s ním mohli podělit.

Vstupovali také na Slovensku lidé, kteří přežili koncentrační tábory, v tak hojném počtu do komunistické strany?

Určitě. I můj otec chtěl do strany, ale jako „buržoazní element“ ho nepřijali. Byl to poměrně vzdělaný člověk, uměl řecky, latinsky. Myslím, že ho rozčarovaly Slánské procesy, poslouchali jsme je v rádiu. Otce zarazilo, že se ti lidé nebrání, že naopak obžalovávají sami sebe. „To není normální,“ říkal. Na Slovensku komunistus doléhal snad ještě tvrději než v Čechách, také tam bylo velmi málo lidí v opozici, v disentu. Ale na druhou stranu roku 1946 komunisti na Slovensku nevyhráli, ti vyhráli v Čechách.

Co jste chtěl studovat?

Historii, ale nedostal jsem doporučení. V Rusku se jeden bělogvardějský ataman jmenoval baron Ungern Stern. A naše dějepisárka oznámila, že jsem jeho příbuzný, takže bych historii rozhodně studovat neměl. V našich rodinách se vyskytovalo několik typografů, tak jsem se šel učit tohle řemeslo, které už vymřelo. Já byl sazeč, nejdřív ruční, pak strojní. Po vyučení jsem se tedy dostal mezi staré typografy, dělnickou elitu. Byli to v podstatě vzdělanci, uměli cizí řeči, měli rozhled. Dřív platilo, že po tovaryšské zkoušce museli do zahraničí a za nocleh a stravu pracovali v různých tiskárnách, aby získali praxi. Byli to většinou sociální demokraté, později sice pod nátlakem

vstoupili do komunistické strany, ale uchovali si svoje původní myšlení. Dnešní sociální demokracie to je něco úplně jiného, s tou původní se nemůže srovnávat.

A jak jste se pak dostal na ekonomická studia?

Bylo to v roce 1958, kdy se měnil školský systém a najednou chyběli studenti na vysokých školách. Dělal se proto nábor v továrnách, v podnicích, já se přihlásil a dostal jsem doporučení. Diplomku jsem psal o batismu a o německém REFA systému, tedy o systémech, které racionalizovaly způsob práce. Divil jsem se, že mi to téma vůbec dovolili, chválil jsem tam Baťu i západoněmecký princip výroby. Po absolvování jsem se na čas vrátil do podniku, ale pak jsem dostal nabídku, abych na škole pracoval jako asistent. V roce 1968 po vstupu vojsk jsem podepsal nějaké rezoluce, a pak mi řekli, že jsem nepochopil solidární pomoc bratrských zemí. Nastala dost těžká etapa.

Zůstal jste na škole?

Zůstal. Postavil se za mě děkan, straník, ale slušný člověk. Nechal mě učit, přednášet, publikovat jsem mohl jen jako spoluautor se členy strany. To se později uvolnilo. Na školy přitom chodila pravidelně i západní odborná literatura, kterou jsme v knihovně mohli číst, ovšem nesměli jsme z toho citovat. Pokaždé, když jsem při přednášce citoval, mě někdo ze studentů udal – a já šel na kobereček k děkanovi. Ten mi vždy řekl totéž: „Súduh Stern, nerobte mi problémy. Nechť sa páči.“ Přikryl mě. Na vysoké škole za mnou

Dědeček Adolf Stern. Foto archiv J. S.

také jednou přišel student, kterému jsem pomáhal s diplomkou, a přiznal se, že je příslušník StB. A nejen to – řekl mi, abychom doma neříkali nic proti režimu, neposlouchali zahraniční rozhlas, neřekli se na vídeňskou televizi, že nás odposlouchávají. Vlastně se nám nic fyzicky nedělo, ale byl to život v traumatu.

Nutili vás ke spolupráci?

Ano, slibovali, že budu moct cestovat. Ale já jsem nedokázal souhlasit s tím, že

(pokračování na str. 14)

NÁDRAŽÍ BUBNY

Minulost, přítomnost a možná památník

Nevzhledná budova ukrytá mezi houštím náletočných křovin, plechovými ohradami a rozpadající se výtopnou. Takových nádraží je u nás hodně, za habsburského mocnářství se většinou stavěla podle stejného typu, a tak podobná najdeme v půlce Evropy, od Krakova po Dubrovník. Jenomže tahle budova je zcela výjimečná, a to v mnoha ohledech. Výjimečná je její minulost, výjimečná je její současnost a – doufejme – i její budoucnost.

UZEL

Nádraží, původně zvané *Bubna*, bylo postaveno r. 1868, ale už v r. 1850 tudy vedla železniční trať – Severní státní dráha tehdy spojila Olomouc, Prahu a Drážďany. Umožnila to stavba Negrelliho viaduktu, díla stavebních firem Vojtěcha Lanny a bratří Kleinů. Viadukt vede přes Vltavu a Štvanici a později umožnil i průjezd na nově vybudované nádraží Františka Josefa (dnes Hlavní či Wilsonovo). V roce 1865 byla na budoucí bubenské nádraží přivedena další kolej, která propojila Buštěhradskou dráhu vedoucí od pražských hradeb (z nádraží Bruska, dnes Praha–Dejvice) na západ Čech s centrálním Státním nádražím, o mnoho let později pojmenovaným po T. G. Masarykovi.

Na konci 19. století došlo k obrovskému rozmachu průmyslu v monarchii a ruku

výchto uzlů stalo právě nádraží Bubny. Svou hvězdnou slávu zažilo především v době příprav Jubilejní zemské výstavy, která se konala v roce 1891. Pro nás je zajímavé, že výstava vznikla i z iniciativy pražského průmyslníka a předsedy obchodní

Před nádražím měla stát socha Aleše Veselého *Kadiš*. Překazila to povodeň. Foto Filip Singer.

komory Bohumila Bondyho (1832–1907), velkého příznivce česko-židovské asimilace. (Bondy měl v Bubnech první továrnu na tažený drát v monarchii.) Jubilejní výstava se konala na kraji Královské obory, známé spíše jako Stromovka, v blízkosti bubenského nádraží. Bez nadsázky lze říci, že úspěch Jubilejní výstavy – kvůli bojkotu

dovských občanů Prahy na smrt do koncentračních táborů. Těsně před deportací byli soustředěni v dřevěné budově Radio-trhu ve Veletržní ulici, odkud to bylo na osudové nádraží jen několik minut chůze. (V těchto reálných prostředích byl ještě natočen Radokův přelomový film *Daleká cesta* v roce 1949.)

Prvních pět transportů vyjelo z bubenského nádraží, vždy za tmy, v říjnu 1941

a směřovalo do ghetta v Lodži. Odjížděly odtud i všechny transporty do terezínského ghetta kromě prvního, v němž se ocitlo 342 mužů tzv. aufbaukomanda AK-1 (komanda výstavby) a který odjížděl za doprovodu četníků z Masarykova nádraží, přejmenovaného tehdy na Hyberské, běžným ranním spojem do Bohušovic.

Architektonická prezentace Šárky Malé.

v ruce s tím vzrostl význam železniční dopravy. Nesmírně důležitou roli sehrály i železniční uzly, místa, kde se materiál a výrobky všeho druhu daly složit, přeložit, skladovat a vyslat buď k cílovým odběratelům, nebo na další cestu. Svě místo zde také našly všemožné dílny a opravní vagonů a lokomotiv. V Praze se jedním z tako-

německých podnikatelů se z ní stal triumf vyspělosti českého průmyslu – závisel právě na nedalekém železničním uzlu.

DEPORTACE

K létům 1941–1945 se váže tragická minulost nádraží Bubny. Právě odsud totiž nacisté deportovali více než 40 000 ži-

SOUČASNOST

Čím je výjimečná zastaralá a oprýskaná budova, přestavěná v roce 1933? Dnes má přinejmenším dvě zvláštnosti. Díky tomu, že stála doslova zapomenuta na okraji městské zástavby, vyhnuly se jí jakékoli přestavby, snahy o jiné využití či modernizaci. V nedotčené podobě tak zůstal zachován interiér z tragické doby šoa, stejná je odjezdová hala, obložená původní kachličkovou výzdobou, stejná je pokladna a úschovna zavazadel s původními nápisy, stejné místo pro jízdni řády, stejné nástupiště. Čas se tady jakoby zastavil. Prozaťím. A to je druhá zvláštnost – Praha, která od počátku devadesátých let minulého století prožívá překotný stavební rozvoj, nemůže nabídnout již mnoho nezastavěných lokalit, a už vůbec ne v centru města. Jedním z těch několika je právě veliké území rozsáhlého kolejiště mezi bubenským nádražím a Holešovicemi. Říká se, že tuhle plochu již plánoval zastavět Albert Speer,

hlavní architekt nacistické „třetí říše“. Někdy k tomu nedošlo a ani další desetiletí po válce se tu ze stavebního hlediska nic významného neudálo. Až teď. Není tajemstvím, že investice na rozvoj tohoto území se předpokládá v řádu miliard korun. Mělo by tu vzniknout úplně nové město s novou infrastrukturou, novými úřady, byty, obchody, s novým životem. A nádraží? Původně mělo padnout za oběť těmto gigantickým plánům. Nyní se však zdá, že bude zachováno. Bude zachována i trať, snad se jen dostane na jakési přemostění, uvažuje se prý i o nové tramvajové lince, která kolem nádraží povede. V budově nádraží by měl vzniknout Památník šoa.

BUDOUCNOST

Podle režiséra a dokumentaristy Pavla Štingla, jednoho z iniciátorů záchrany bubenského nádraží a hlavního hybatele projektu památníku, přispěla k tomu, že by se z nádraží naplňoval odsouzeného k demolicí měl stát Památník šoa, náhoda.

Na otázku „Kdo je to – my“? odpovídá P. Štingl: „To je obecně prospěšná společnost *Památník šoa Praha*, která vznikla výhradně za účelem proměny nádraží. Podle našich představ by tu měl vzniknout moderní památník se stálou expozicí, permanentní kulturní nabídkou, sezonními výstavami apod. Otevírá se tu možnost veřejného dialogu jako formy společného hledání odkazu minulosti židovských válečných příběhů se všemi historickými i kulturními vazbami, které se nabízejí. Aktuální význam odkazu šoa spatřujeme především v jeho dotyku se současností, v době, kdy pamětníci válečných událostí pomalu odcházejí.“

Co se zatím podařilo? „Naši první veřejnou prezentací byla výstava *Kadiš* v červnu letošního roku. Kontemplativní pouť k nádraží začala již na místě někdejšího Radiotruhu – u Veletržního paláce, kde za války byly transporty registrovány. Nádražní hala nabídla fragment expozice a prezentační panely prvního

měrně hodně zájemců přišlo i na úvod a závěr výstavy.“

Na otázku „Jak budete pokračovat?“ říká režisér: „Výstava pomohla akcelerovat jednání s majitelem objektu o nájemní smlouvě. Pokud se nestane něco zcela nečekaného, podepíšeme zásadní dokument s Českými drahami do konce léta. Expozice *Kadiš* také usadila role v pracovním týmu, který zatím pracuje převážně na dobrovolné bázi. Grafici, scénografové, architekti i pedagogové naznačili svůj přístup a odhodlání k další spolupráci. O všem se hodně diskutovalo a z klíčových rozhovorů vznikly záznamy, s nimiž dále pracujeme.

Během léta připravíme novou prezentační tiskovinu, kde chceme konkrétněji představit, jakými cestami by se vývoj Památníku měl ubírat. V nejbližší době také musíme usadit konkrétní vztahy a formy spolupráce s partnery, kteří přirozeně aktivně vstoupili do našeho rozjezdu. Na prvním místě jde o Centrum moderního umění DOX, dále o Muzeum hlavního města Prahy a Institut Tereziánské iniciativy. Rádi bychom navázali na již dříve rozjednané možnosti stálé spolupráce s Národní galerií.

V žádném případě nechceme vytvářet paralelní strukturu s renomovanými institucemi, jako je Židovské muzeum v Praze či Památník Tereziín. Ten ostatně leží na druhém konci kolejí, které vedou z Bubnů. Jsme malá, v pravém slova smyslu občanská iniciativa, která se bez podpory institucí a jednotlivců dál neposune.“

Tolik Pavel Štingl, dokumentarista, autor řady filmů (např. *Ghetto jménem Baluty*) a výstav, za všechny jmenujme především významnou expozici v Lidicích. Je třeba dodat, že projektu se od počátku účastní také herec a divadelní režisér Tomáš Töpfer, v současnosti ředitel Divadla na Vinohradech, sochař a malíř Jaroslav Róna a také autor tohoto článku.

Pokud se podaří projekt uskutečnit, vznikne v Praze nejen důstojný památník obětem šoa, který ve veřejném prostoru hlavního města citelně chyběl – světový unikát Pinkasovy synagogy se jmény všech židovských obětí z Čech a Moravy je přece jen v uzavřeném areálu –, ale také místo, které bude nabízet nejrůznější kulturní a vzdělávací programy, a to nejen na téma šoa, ale obecných hodnot lidského soužití. Nádraží by tak mohlo zůstat místem výjimečným.

TOMÁŠ KRAUS

Více na <http://pspubny.cz>

Záběr z expozice. Foto Filip Singer.

„Po ne zcela krátkém vyjednávání se ukázalo, že České dráhy, majitel objektu nádraží už dávno používaného pro náhradní účely, ho mohou dát k dispozici společnému kulturnímu záměru. Tak začala rozsáhlá jednání, jež by měla vyvrcholit podpisem dlouhodobé nájemní smlouvy. Po čase bychom pak mohli veřejnosti nabídnout nové diskusní fórum k otázkám moderní historie, ke stigmatům dneška, která mají své kořeny ve válečných událostech, a k projektovému vzdělávání s moderními programy, založenými na paměti místa. To ovšem jen v případě, že vše půjde dobře a my seženeme finance na přestavbu objektu.“

architektonického názoru na budoucí přestavbu. Zvláštním symbolem celé události byl *Kadiš*, socha Aleše Veselého, navzdory tomu, že nám ji povodeň neumožnila přivést a nainstalovat na místo před nádražní budovou, jak jsme měli v plánu.

Symbol žalmu se úspěšně završil ve volné vazbě na velkou partnerskou událost našeho projektu: ve Svatovítském chrámu bylo paralelně s výstavou provedeno Verdiho Requiem pod taktovkou amerického dirigenta Murryho Sidlina. Přímou v expozici se uskutečnila řada veřejných rozhovorů a vzdělávacích experimentů, čtyři koncerty, po-

Meir Šalev: PRVNÍ SEN

Když se řekne „sen“, a zvláště „první sen“, hned myslíme na sen o žebříku a andělích, který se zdál našemu otci Jákobovi v Bét-elu, a na jeho syna Josefa, jehož celá životní cesta je nepřetržitým sledem snů. Ale s nesmírným politováním musíme konstatovat, že první biblický sen se nezdál žádnému z našich praotců, nýbrž jednomu Pelištejci, který se jmenoval Abimelech, král gerarský. Předmětem Abimelechova snu, a nejsem si jist, že to čtenáře utěší či potěší, byla naše matka Sára, žena Abrahámová.

Naše matka Sára, jak jsem už řekl, byla velmi krásná žena a náš otec Abrahám měl divný a ohavný zvyk představovat ji jako svou sestru a dávat ji k dispozici cizím králům, aby ho kvůli ní nezabili. Poprvé tak učinil u faraona v Egyptě a potom u Abimelecha v Geraru. Mimochodem podle sledu událostí v knize Berešit tehdy bylo Sáře devadesát let, ale je možné, že Abimelech dával přednost zralým ženám nebo že mu bylo dvě stě let, což byl u hrdiny knihy Berešit obvyklý věk, a měl rád mladice. Ať tak či onak, Abimelech si ji vzal k sobě a už téže noci se mu zdál první sen v Bibli.

„Pro ženu, kterou sis vzal, zemřeš,“ řekl mu Bůh ve snu, „vždyť je vdaná za muže.“

Pokud je mi známo, je to také poprvé, co se v hebrejštině objevuje výraz „umírat pro ženu“, nicméně zde se objevuje v jiném významu, než má dnes. Neznamená jako v moderní hebrejštině „zbožňovat ji“, „zmírat po ní láskou“ či jiné současné romantické fráze, ale zemřeš pro ni v tom nejprostším slova smyslu: zemřeš kvůli hříchu, zes pojal vdanou ženu.

A pelištejský král se vskutku vyděsí. „Což vybijíš pronárod, i když je spravedlivý?“ ptá se Hospodina a ospravedlňuje se: „Což mi on sám neřekl: ‚To je má sestra‘? Ano, i ona řekla: ‚To je můj bratr‘. Učinil jsem to v bezúhonnosti srdce a s čistými rukama.“

Abimelech vrátil Sáru jejímu zákonnému manželovi a zachránil se před trestem. A ještě jednu věc je důležité poznamenat – že nedošlo ke

konzumaci, jak říkávala v podobných případech moje babička. To znamená, že Abimelech si nestihl s naší matkou Sárou nic začít, a dobře že tak, následující kapitola je totiž uvedena zprávou o jejím těhotenství. To by nám tak scházelo, aby byl Izák v podezření, že je levobočkem od jakéhosi neobřezaného Pelištejce, a na jeho postavení coby Abrahámovy syna by padla poskvrna, nemluvě o tom, co by to zna-

Ilustrace Jiří Stach.

menalo vzhledem k dnešní situaci na Blízkém východě.

Vrátíme-li se k věci, prvního biblického snu se dostalo právě dotyčnému Abimelechovi, nikoli osobnostem jako Abrahám, Izák, Jákob či Josef. Přestože by nad tím židovský čtenář mohl pocítovat lítost, zazní tu jednoduchá a výstižná definice úlohy snu: vyslovení Božího poselství. Ne všechny biblické sny byly tak jasné a přímé a ne ve všech se objevuje sám Bůh. Biblický sen však neslouží ke komplikované psychoanalýze, nýbrž je praktickým, zcela prostým nástrojem, jehož prostřednictvím Bůh promlouvá. Přesně tak, jako to řekne dvě pokolení nato Josef, nazývaný bratry „mistr snů“, o snu egyptského vladaře: „Bůh faraónovi oznámil, co učiní.“

A NA TOM MÍSTĚ ULEHL A MĚL SEN

Prvním hebrejským snem byl ten, který jsem vzpomněl dříve, Jákobův sen

v Bét-elu, ve dvacáté osmé kapitole knihy Berešit. Na svém útěku před Ezauem, první noc mimo stan své matky a daleko od její blízkosti a podpory, nocoval Jákob na poli. „Vzal jeden z kamenů, které na tom místě byly, postavil je v hlavách a na tom místě ulehl. Měl sen: Hle, na zemi stojí žebřík, jehož vrchol dosahuje k nebesům, a po něm vystupují a sestupují poslové Boží.“

Prívlastek „jehož vrchol dosahuje k nebesům“ připomíná popis babylónské věže, „jejíž vrchol bude v nebi“. Ale jako na jiných místech v Bibli spisovatel stvořil podobnost mezi dvěma příběhy právě proto, aby poukázal na rozdíly mezi nimi:

Babylónská věž je stavěna ve skutečnosti, zatímco žebřík je umístěn ve snu.

Babylónská věž je stavěna ještě předtím, než se lidský druh rozdělil na národy, zatímco žebřík je práce Hebrejů.

Babylónská věž je vybudována mnoha organizovanými lidmi, kteří mají jednu řeč a jedna slova, zatímco žebřík je zvláštním snem jednoho člověka.

Babylónská věž byla výrazem pro válku proti Bohu, zatímco Jákobův žebřík symbolizuje vztah s ním.

Ale ten sen neobsahoval jen žebřík a anděly. Objeví se v něm i Bůh a stane nad Jákobem. Jelikož to bylo jejich první setkání, neváhá a hned se představí: „Já jsem Hospodin, Bůh tvého otce Abraháma a Bůh Izákův,“ a potom opakuje zaslíbení, které dal i jim: „Zemi, na níž ležíš, dám tobě a tvému potomstvu.“

Podstata zaslíbení je podobná, ale v jeho vyjádření je dojemná a milá inovace. Když Bůh zaslíbil zemi Abrahámovi, řekl mu: „Rozhlédni se z místa, na němž jsi, pohlédni na sever i na jih, na východ i na západ, neboť celou tu zemi, kterou vidíš, dám tobě a tvému potomstvu až navěky.“ Zatímco zemi, kterou slíbil Jákobovi ve snu, definoval Bůh jako „zemi, na níž ležíš“. Vidoucí oko obsáhne větší plochu než ležící tělo, ale nemá intimitu ležení. A tak vztah, který má Abrahám se zemí, je pomíjivý a chladný oční kontakt, vztah odtažitý a abstraktní, jak je charakteristické pro smysl zra-

ku. Zatímco Jákob má se zemí vztah plný a těsný, dotyk těla s tělem, člověka s půdou.

ZEMĚ, NA NÍŽ LEŽIS

Obávám se, že některé čtenáře by mohl znepokojovat malý rozměr „země, na níž ležíš“. Proto je uklidním a povím jim, že naši učenci byli touto záležitostí rovněž zneklidněni a vyřešili ji uspokojivě. Oné noci, vysvětlili, Svätý, budiž požehnan, zvránil zemi pod tělem Jákoba a nazítří ráno ji znovu rozprostřel. Vysvětlení je to sice pěkné, ale mívá se s pravým významem popisované situace. Nehovoří se tu o hranicích země, protože v každém případě ji není možné vymezit ani pohledem, ani ležením. Hovoří se tu o kvalitě spojení se zemí. Hovoří se tu o zemi, s níž měl Jákob fyzický vztah, láskyplné přitisknutí.

V této záležitosti je vhodné připomenout ještě dvě zaslíbení země, která jsou si navzájem velmi podobná. Prvním je příslib Boží Jozuovi, synu Núnovu, onoho večera, kdy vstoupil do země: „Každé místo, na něž vaše noha šlápne, bude vaše.“ A druhým je přísaha, kterou se Mojžíš zavázal Kálebovi, synu Jefunovu: „Země, na níž stoupla tvá noha, bude patřit tobě jako dědičný podíl.“ Mimochodem poznamenám, že podobná jsou si nejen obě zaslíbení, ale také obě osobnosti, které je obdržely. Jozue a Káleb byli dva zvědové, kteří se nezděsili obyvatel země a podporovali válku proti ní. Čtyřicet let nato vedl Jozue lid při jejím dobývání a obsazení a Káleb dobyl vlastními silami dědičný podíl svého kmene.

A tak, na rozdíl od Abrahámových vidoucích očí a šlapajících nohou Jozueho a Káleba je zaslíbení země Jákobovi příslibem dotyku, plného smyslového vztahu mezi člověkem a jeho půdou. Dalo by se to i rozvést a říci, že Bůh, který slíbil zemi Abrahámovi a Jozuovi, je Bohem z první kapitoly knihy Berešit, jenž stvořil svůj svět a jeho tvory abstraktním výrokiem a přikázal člověku, aby ho dobyl a ovládl je. Zatímco Bůh Jákobova snu je Bohem druhé kapitoly, který stvořil člověka z hlíny, rukama skutečně se dotýkajícíma, a nazval ho jejím jménem.

JESTLIŽE BUDE BŮH SE MNOU

Nyní Bůh znovu pronáší známé formulace typu „tvého potomstva bude jako prachu země“ a slibuje Jákobovi, že se z něj narodí mnohý a velký lid. Podle jeho předchozího rozmlouvání s Abrahámem a s Izákem se dá předpokládat, že kdyby to záleželo jen na něm, sen by tady skončil. Jákob si však našťástí vzpomněl, že tenhle sen je jeho sen, a tak byl Bůh nucen přejít od toho, co slavného se lidu izraelskému přihodí v daleké budoucnosti, k osobnímu a znepokojivému problému snu v tomto okamžiku – k velké a hrozné cestě, která Jákoba čeká, od stanu jeho matky v zemi Kenaán až k její rodině ve vzdáleném Cháranu.

„Hle, já jsem s tebou,“ uklidňuje ho, „bude tě střežit všude, kam půjdeš, a zase tě přivedu do této země. Nikdy tě neopustím, ale učiním, co jsem ti slíbil.“

Ta slova jsou překvapivá a jímavá. Dokonce ani Abrahám nedostal onoho večera, kdy se vydal na tutéž cestu opačným směrem, tak osobní příslib. A nezapomeňme, že Abrahám vyšel z Božího příkazu, zatímco Jákobova cesta byla nápadem jeho matky Rebeky.

Jákob procitl ze spánku. „Jistě je na tomto místě Hospodin,“ řekl, „a já jsem to nevěděl!“ Zdělil se: „Jakou bázeň vzbuzuje toto místo!“ a pochovil: „Není to nic jiného než dům Boží, je to brána nebeská.“ A tak ležel až do rána, možná dokonce znovu usnul, a když vstal, polil olejem kámen, který měl u hlavy, a změnil jméno toho místa z Lúz na Bét-el.

A potom se Jákob zavázal slibem, a ten slib je daleko důležitější než Boží slova v jeho snu, neboť ta neobnovila nic zásadního a neodchýlila se od toho, co Bůh řekl už v minulosti, zatímco Jákobův slib nanovo definuje vztahy Boha k člověku. Z víry a bázně, z radosti a chvění, které se vznášely nad tím snem a nad procitnutím z něj, vytryskl jeho hlas, a byl to hlas jiný a odvážný, jaký nejen čtenáři, ale ani Bůh nikdy neslyšeli.

„Jestliže bude Bůh se mnou,“ řekl, „bude-li mě střežit na cestě, na niž jsem se vydal, dá-li mi chléb k jídlu a šat k odívání a navrátím-li se v pokoji do domu svého otce, bude mi Hospodin Bohem.“

Zdánlivě se jedná o poukaz na několik technických detailů spojených s cestou, ale nedejme se mýlit. Už první Jákobovo slovo – „jestliže“ – oznamuje Bohu, že před ním stojí věřící nového druhu. Především vrhá zdvořilou pochybnost na Boží slova a vyjadřuje pochybnost, zda se jeho příslib uskuteční. A za druhé: „jestliže“ je podmínková spojka, tudíž poukazuje na vyhrazenou podmínku vůči Bohu: jestliže Hospodin dostojí svému slovu, bude mi Bohem. A pokud svůj slib nesplní? Odpověď není vyřčena, ale vznáší se ve vzduchu, jasná a logická: nebude mi Bohem. Možná bude Bohem někoho jiného, ale ne mým. Najdu si jiného boha.

Tato slova zapůsobila tak silně, že pět set let nato, při stání na hoře Sinaj, zahájil Hospodin Desatero slovy: „Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví,“ a až potom řekl: „Nebudeš mít jiného boha mimo mne.“ To znamená – nejdříve oznámil, že vyhověl podmínkám, že splnil, co slíbil, a až potom vznesl nárok být výhradním Bohem Izraele. Zapamatoval si a zvnitřnil onen rozhovor s Jákobem, s praotcem synů izraelských, kteří tehdy stáli při úpatí hory. Mluví s nimi tak, aby mu nemohli říct „jestliže“, nemohli mu uložit podmínky, jako to udělal Jákob.

*Z hebrejštiny přeložila
Šárka Doležalová*

* * *

Text První sen je ukázkou z knihy izraelského autora Meira Šaleva Rešit (Začátek). Auror se v ní zabývá událostmi a tématy, které se staly v Bibli poprvé – první sen, první láska, první prorok – a snaží se zjistit, jaký má ono „poprvé“ význam. Neboť, jak uvádí, i celá Bible začíná slovem Berešit, Na počátku.

Šalev se narodil v roce 1948 v Nahalalu, žije v Jeruzalémě, je autorem šesti románů, píše literaturu faktu i knihy pro děti. Pravidelně přispívá do časopisu Jediot achronot. Český vyšel jeho Ruský román a Moje ruská babička a její americký vysavač. Větší ukázkou z knihy Rešit přinese Židovská ročenka 5774 – 2013–2014.

PŘED POVSTÁNÍM

Z Deníku z varšavského ghetta Hilela Seidmana

Deník z varšavského ghetta byl poprvé vydán v hebrejštině roku 1945 na pokračování v deníku HaBoker v Palestině. Jeho autor dr. Hilel Seidman (1905–1995) byl historikem, v meziválečném období publicistou, působil jako tajemník židovského parlamentního kroužku a jako ředitel archivu varšavské židovské obce (od r. 1937). Je jedním ze tří kronikářů válečného varšavského ghetta (vedle Rubena Feldschuha a Emanuela Ringelbluma). Seidmanův deník předkládá nepřilíživě známou perspektivu povstání ve varšavském ghettu – v jeho pojetí se ortodoxní Židé, inspirovaní halachickou interpretací rabína Menachema Zięby, stali třetí zásadní silou ozbrojeného povstání roku 1943 (vedle levicové ŽOB – Židovské bojové organizace a pravicově-sionistického ŽZW – Židovského vojenského svazu).

Seidman byl coby ředitel archivu obce v kontaktu s různými skupinami obyvatel ghetta. Měl také propustku z ghetta, které využíval k pokusům o kontakt s polským odbojem. Jako představitel Judenratu se neustále snažil o zprostředkování rozmanitých záležitostí i materiální pomoci.

* * *

Po skončení šabatu, 9. ledna 1943

Dnes v noci nenadálá návštěva: v podzemním světě. Ráno ke mně přicházejí dva mladíci, studenti ješivy.

Říkájí: „Sejdeme se dnes v pět na ulici Nalewki 35. Měl byste tam být.“ Jenom tolik. „Sejdeme se...“ Kdo se sejde, na čí pokyn? Kvůli čemu? V ghettu se takové otázky nekladou. Formulace „Měl byste tam být“ znamená: „Musíte tam být“. A to ve stanovenou hodinu, přesně. Protože taková zpráva je rozkazem. Lidé přivykli vojenskému drilu.

V BUNKRU

Ža pět minut pět se tedy blíží k bráně. Mladík v kípě (jen málokdo se dnes obléká tradičně; ostatní ortodoxní Židé nosí klobouky) už stojí u vrat a čeká. Když mě uvidí, procedí: „Za mnou.“ Jde první, já za ním. Dům znám, vždyť patří našemu příteli Jakubu Trockenheimovi, poslanci Sejmu. Teď ovšem vidím, že je tu spousta různých průchodů. Procházíme jedním dvorkem, druhým,

třetím, načež scházíme do sklepa, dvě patra pod zem. Jdeme dál, jdeme, až vycházíme na Kupiecké 11. Vystupujeme po schodech, v nejvyšším patře je komůrka, v ní žebřík vedoucí na půdu. Vy-

Musíme být připraveni bojovat. Snímek z varšavského ghetta. Foto archiv.

lézáme na půdu, kličkujeme chodbami, prolézáme otvory, až vycházíme na Zamenhofa 38. Tam scházíme dolů. Celý dům je hermeticky uzavřen, odříznut. Vcházíme do místnosti v přízemí, kdysi tam byla modlitebna. Odsud do jiného pokoje, tam stojí pec. Průvodce leze do pece a – mizí. Stojím venku, když tu slyším: „Za mnou!“ Lezu za ním do pece; je tam otvor, který vede do sklepa. Spouštím se po provazovém žebříku, cesta dolů jako by neměla konce; až konečně mám pevnou půdu pod nohama, rozhlížím se: čistá místnost, přívětivá, světlá, elektrické osvětlení. Podél zdi stojí dlouhé lavice, uprostřed dlouhý stůl stlučený z nehublovaných prken.

Vedou mě do nevelké síně a tam vidím vodovodní kohoutek, elektrický vaříč, plynový sporák, almaru s velkými zásobami potravin. „Na jak dlouho to stačí?“ ptám se. „Podle toho, kolik tu bude lidí.“ „Železné zásoby“ jsou spočteny pro sto dvacet osob na osm měsíců. „Děle to nepotrvá,“ říká mi někdo s jistotou v hlase.

Jsem tedy v „bunkru“.

V ghettu nabývala různá slova nových významů a jiného smyslu. „Bunkr“ byl pro Němce kulometným hnízdem, z něhož ostřelovali nepřítel. Systém bunkrů tvořil obrannou linii. V ghettu byl „bunkr“ útočištěm několik pater pod zemí s maskovaným vchodem. Tenhle „bunkr“ leží pod zbořeným domem. Postavilo jej ně-

kolik schopných inženýrů. Zvenčí je vidět jenom hromadu cihel a suti. Vrata a zbytky zdi jsou obehnané ostnatým drátem. Nikoho by ve snu nenapadlo, že tady, hluboko pod zemí, žijí lidé.

A přece je tu byt vybavený všemi „vyvoženostmi“, pokud to tak lze nazvat. Elektrické osvětlení, vodovod, plyn, nádoby s vodou, vlastní studna, sanitární vybavení a „železné zásoby“ potravin: mouka, zelenina, umělý med, suchary, brambory. Krom toho zásoby uhlí, svíček, petrolejky a petrolej – pro případ odříznutí elektrického vedení.

To všechno naplánované a vytvořené během dlouhých dní a nocí, s nadlidským úsilím... Protože nikdo si nesmí všimnout, že v těchto místech se zdržuje nějaká živá duše.

Skutečný zázrak lidských schopností, důvtipu a – techniky. (Tak si říkám: po válce se bude mluvit o různých válečných vynálezech, a to pak zavedu odborníky na zbrojní záležitosti sem a ukážu jim – tohle za takových podmínek dokázali Židé.)

Když skončím s obdivováním „techniky“, seznamuji se s lidmi, především s Geršonem Sirotou, světoznámým kantorem. „Nainstaloval“ jej sem syn, předseda Židovské záchranné služby. Pak Fajwiszys, ředitel židovského lidového sboru v Lodži, který v ghettu zorganizoval provedení oratoria *Makabejští*. Pak dirigent Šimon Pullman, který v sále kina Femina ve varšavském Lešně dirigoval symfonický orchestr a povolal nadšení znalců. Jaké setkání největších osobností hudebního světa... Jen zorganizovat koncert...

ZNÁMÁ MELODIE

Skutečný koncert však zaznívá zpovzdálí – divně známá melodie: nápěv provádějící studium Talmudu. V údivu naslouchám. Místo vysvětlování mě někdo vede do vedlejší místnosti. A to, co vidím, připomíná legendární tanaity studující Tóru v jeskyních. Jenomže se to děje doopravdy.

U dlouhých stolů sedí nad otevřenými svazky Talmudu asi dvacet mladých bocherů, kteří pilně studují. Usilovně a zaníceně. Rozebírají úryvek z traktátu *Nedarim*, list 52, k němuž RaN (Nisim ben Reuven) podává rozsáhlý komentář.

Jsou úplně ponořeni v otázce *Az linan batar šama o az linan batar ecem* (Jsou substance považovány za podobné nebo

nepodobné na základě svého složení, nebo na základě jména?)

Tváře bledé, oči jim žhnou nadpozemským světlem. Většinou zůstali sami, bez rodičů, bez příbuzných, ba i bez svého rabína. Ovšem mají rabína, který je učí dvakrát týdně, vysvětluje traktáty ze sederu Kodašim. Je to rabín Jehuda Lejb Landau, někdejší rektor ješivy Chachmej Lublin. Škoda že tu dnes není. Má na ulici Miła třicet jiných studentů. Přednáší tam ve dne v noci.

Rozpoznávám některé z mládenců.

Jak se ukazuje, „štibl“ je v „bunkru“ inženýrů v roli „podnájemníka“. Nájem není nijak nízký. Světští sousedé se zpočátku hodně pošklebovali fanatickým studentům ješivy, kteří se nechtějí vzdát ani mické a dlouhých pejzů. Později je začínali pozorovat se zájmem: „exotika“... Odhodlanost těch „divochů“ budila údiv, až se na ně nakonec začali dívat – s úctou... Úcta spojená s trochou závistí.

„Oni aspoň vědí,“ říká jeden ze sousedů, „za co trpí...“

„Budiž pozhnán, rabi Akibo, neboť umíráš za obranu slov Tóry!“ odpovídám mu slovy našich mudrců (Brachot 61b).

Vysoký, štíhlý mládenec s asketickou tváří a pronikavým zrakem „referuje“:

„Dostali jsme zprávu, že se můžeme ‚legalizovat‘ v dílně Hermanna Brauera. Můžeme dostat ‚čísla života‘, nastěhovat se

do dílny, pracovat tam a přestat žít jako ‚divoši‘.“ (Divoši se říká všem, kdo nemají čísla.) „Dostaneme také potravinové lístky, chleba a polévku. Obec zorganizuje košer vývařovnu. Poslali jsme pro vás, protože se chceme zeptat: Co máme dělat?“

„A co myslíte?“ reaguji otázkou na otázku.

Nikdo neodpovídá. Všichni v zamyšlení mlčí. Vtom vstává mladý Elbinger, vnuk cadíka z Lublina, bocher asi osmnáctiletý, a říká:

„Pokud jde o mě, už jsem se rozhodl: nejdu. Zůstanu tady. Musíme ale promyslet, co mají dělat ostatní.“

„Co navrhuješ?“

„To je jednoduché. Nikdo se dobrovolně nevydává do rukou nepřítele. Kolik bylo za poslední tři roky ‚registrací‘, ‚sčítání‘ a ‚zápisů‘? Nedostavil jsem se ani jednou. Protože jak pak dodržím šabat? Co s košer stravou? Před nepřítelem je beztak potřeba se ukrývat, takže moje jméno se nikdy neocitlo na předvoláních k nuceným pracím, do vražedných pracovních táborů a jiných míst smrti. Nikdy jsem se nemusel uchýlovat k ‚protekcí‘ činovníků z obce. ‚Oficiálně‘ o mě za tu dobu nikdo nezavádil. Nefiguroval jsem přece na žádném seznamu, nezapsali mě do žádného registru, nelegalizovali mě... A pokud jde o neoficiální zátahy a svižné situace, ukrýval jsem se. Lépe než jiní. Byl jsem přece ‚trejř‘, neměl jsem tučet průkazek (které pomáhaly jak mrtvému zimník...) – a Svatý Jediný – budiž pochválen! – mě nechal naživu.“

Když nastala ta jatka, co jim tak hezky říkáte ‚akce‘ nebo ‚deportace‘, zůstal jsem ve ‚slepé‘ místnosti. Ukrýval

vidět, že právě vás, ‚ilegálů‘, ‚divochů‘, zdánlivě nejohroženějších, se zachránilo poměrně víc než lidí ‚legálních‘, ‚zajištěných‘, s osvědčeními o zaměstnání, s průkazkami a čísly... Spíš já bych rád poznal váš názor,“ končím, „zvláště když se řídíte moudrostí svatých knih.“

Následuje krátká výměna názorů. Vystává další otázka: *Ve-chí tomru: ma nochal...?* (A řeknete-li, co budeme jísti, vždyť sedmého dne nebudeme sít ani sklízet naši úrodu? Lv 25,20.) Kde vzít zásoby potravin, aby stačily? Majitelé „bunkru“ si vyhradili, že studenti musí mít dostatečné zásoby, zhruba stejné jako oni.

Navrhuji, že obě otázky, tedy ohledně legalizace, a bude-li taková cesta zavržena, ohledně zdroje potravin, přednesu náboženským autoritám a aktivistům. Slibuji, že odpovím do dvou dní.

Když se chystám k odchodu, zastavuje mě jeden černovlasý mladík – chtěl se mnou promluvit v ústraní.

„Musíme promyslet, co se zbraněmi... Mám na výboru pro odboj vymoci patřičné množství zbraní a munice. Řekli to

rabíni. Ale nedostali jsme nic. Pokud něco začne, nesmí nás to zaskočit,“ říká mi. Úplatky nepomohly, modlitba – „modlíme se, ale musíme být také připraveni bojovat. Jákob, náš praotec, nám dal příklad, jak jednat s Ezauem.“

Ta prosba mě vyděsila. Odmítl jsem.

Z bunkru mě vyvádějí týmiž křivolačkými podzemními chodbami a tajnými

průchody. Když už jsem venku a dívám se na tu hromadu sutí a hlíny, pod níž žijí lidé, hrdinové doby před povstáním, jejichž pasivní odboj předchází tomu se zbraní v ruce – tak vidím před sebou velikost, která vyvěrá z nejhlubších vrstev židovského ducha.

Důsledné studium Tóry, rozvažování svatých otázek a spolu s tím příprava na boj v nejprostším smyslu toho slova.

Deník z varšavského ghetta *Hilela Seidmana*, připravuje k vydání *Národní centrum kultury (NCK) ve Varšavě. Na základě polského překladu z jidiš a komentářů k polskému vydání (Anna Ciałowicz) přeložila Lucie Szymanowska.*

Trosky varšavského ghetta po povstání v roce 1943. Foto archiv.

jsem se. Čeho jsem se měl bát? Že mě chytí a zastřelí? A kdybych vyšel sám, co by se asi dělo? A Svatý Jediný – budiž pochválen! – mě zachránil, jak vidíte. Jenomže teď jde o úděl všech,“ uzavírá svou řeč. „Proto se s vámi chceme poradit. Jste na ‚obci‘ a máte u sebe v archivu tolik moudrých, vzdělaných lidí... Jak to vidíte? A co si myslí oni?“

„Když ses tím řídil celou dobu,“ odpovídám, „když jsi nestál celé dny ve frontách kvůli registraci u Němců, když ses nesháněl po průkazkách, nedůvěřovals jim – ptáš se mě teď na radu? Naopak, to já se chci poradit s vámi! Vidím, že pravdu jste měli vy. Je přece

SVOBODA JE JAKO SLUNCE

(dokončení ze str. 7)

budu donášet na kolegy. Když jsem byl malý, popral jsem se s nejlepším kamarádem a pak jsem žaloval tátovi, že mi ublížil, natrhl mi ucho, krvácelo to. Otec mi jednu střelil a řekl, že jen ti největší hajzli udávají kamarády. Tohle jsem řekl těm policajtům. Dokážu ale pochopit všechny, kdo neobstáli. Ten tlak byl hrozivý. Ale jsem rád, že se za mě děti nemusely nikdy stydět.

Po pádu režimu jste se stal rektorem. Do jaké míry v půli devadesátých let ovlivňovala akademický život vláda Vladimíra Mečiara?

Zvolili mě dokonce dvakrát, roku 1994 a 1997. S Mečiarem to nebylo jednoduché, byl to nacionalista, nepřál cizím názorům. Já jsem dal jasně najevo, že jsem proti němu. Členové akademického senátu mi řekli, že za mnou stojí, ať dělám politiku za školu. Jednalo se nám hlavně o ochranu akademických práv a svobod, které chtěl oklestit. Na školu jsem zval lidi, kteří mu nevyhovovali. Pozval jsem třeba Heinze Fischera nebo některé rakouské sociální demokraty, aby studentům přednášeli o podstatě demokracie. Pozval jsem rakouského kardinála Königa, velmi zajímavou osobnost. Posluchárna byla plná, lidé stáli i na chodbách. Pozval jsem Sorose. Tehdy, když v Davosu prohlásil, že Slovensko je otřesná země, kde nemají o demokracii potuchy. Pro Mečiara byl Soros jako červený hadr pro býka. Mělo to své důsledky.

Jaké?

My tehdy dokončovali dostavbu školy a z rozpočtu jsme měli dostat 75 milionů na nábytek. To schválil parlament. Jenže Mečiar rozhodnutím vlády poslal dvakrát peníze na dvě univerzity, které zřídil on, do Banské Bystrice a do Trenčína. Podruhé jsem tomu zabránil. Pak nás připravil o vládní dotaci na počítačovou techniku. To už jsem se rozzlobil, novinaře zavolal a natvrdo jsem jim to řekl. Vzápětí se ozval rakouský velvyslanec, že pro nás má těch patnáct milionů. Rakousko mělo jednu podmínku: aby místností vybavené novými počítači byly pojmenované po významných rakouských ekonomech. To jsem s radostí slíbil.

Zorganizoval jsem také spolupráci vysokých ekonomických škol ve Vídni, Budapešti a Bratislavě. Jedná se o letní ško-

ly, které se konají dodnes, a odborníci z těchto zemí přednášejí studentům německy a anglicky, časem se přidali i studenti a profesori z Čech a ze Slovinska.

Patřil jste k protimečiarovské opozici?

Roku 1997, když jsem byl předsedou Slovenské rektorské konference, mě nezávisle na sobě oslovili zahraniční kolegové a zeptali se, proč se nepokusím dostat rozhádanou opozici za jednací stůl. Šlo mi to jedním uchem tam, druhým ven. Když jsem se s tím světil doma, syn i manželka řekli: „Zkus to.“

Začal jsem tedy jednat s jednotlivými představiteli opozice, těch stran byla spousta, Čarnogurským z křesťanských demokratů počínaje, přes zelené a bývalé komunisty a představiteli maďarských stran konče. Bylo to zvláštní, ale ti lidé se neznali! Neznali svoje adresy, neměli kontakty; sepsal jsem tedy adresář všech stran a rozdal jsem jim ho. Devětkrát jsme se sešli a dohodli se na základních společných postupech, na pravidlech hry, která tato velká koalice dodržovala po volbách roku 1998, když Mečiar padl. Každé ráno jsem se ale nezapomněl na základě avíza jednoho z politiků podívat pod auto, protože Mečiar tehdy nechal odstranit jednoho nepohodlného člověka tak, že mu dali pod auto bombu.

Nenapadali vás tehdy kvůli vašemu původu?

Zvali mě na různé talkshow a stávalo se, že tam zavolal přívrženec Mečiara, slušně se představil, a teprve když ho přepojili, vylil ze sebe nadávky i antisemitskou špinu. Manželka mi na kus papíru napsala „Zachovaj rozvahu“ a já to držel před sebou, abych nevybuchl. Bez rodného zázemí bych nic z toho nedokázal uskutečnit. Manželka mi vždy pomáhala, přitom sama je profesorkou Stavební fakulty v Bratislavě, v současnosti vede stavební výzkumný ústav, je autorkou řady odborných a vědeckých prací.

Jaký je podle vás stav demokracie na Slovensku?

Dvě totality nedaly lidem příležitost učit se demokracii, dědictví Masarykovy republiky přímou zkušenost nemohlo nahradit, poznatky se nepřenesly. Proto je tu ta šílená korupce, mluvím teď o Slovensku i Česku, podle Transparency International je, co se týče korupce, Slo-

vensko ještě o deset míst za ČR; jsme na tom jako Nigérie. Snad naši vnuci a vnučky zažijí opravdovou demokracii.

Jak jako ekonom hodnotíte EU?

Jsem ve výboru, který připravuje normy pro Evropský parlament, podílím se na přípravě evropské legislativy. Pro mě Unie znamená především mírový projekt – že se v Evropě neválčí, tedy s výjimkou bývalé Jugoslávie, problémů Severního Irsku nebo Baskicka. Šedesát osm let bez válek, to je nejdelší období, jaké starý kontinent zažil. Bez hospodářského propojení by takový projekt ale nepřežil, to je jasné, a přesvědčili se o tom už lidé, kteří zakládali panevropskou unii.

Slovensko přijalo euro, ČR ještě ne. Co bylo lepší řešení?

Na Slovensku se euro velmi osvědčilo, myslím, že v tomhle Češi chybovali, že se česká vláda pod vlivem Klause o euro nesnažila. Slovensku euro pomohlo, stabilizovalo díky němu ekonomiku. Po rozdělení státu jsem myslel, že dojde k úplnému krachu, a jsem rád, že jsem se mýlil. Díky reformám a euru jsme přitáhli zahraniční investory, dnes dokonce vyrábíme v Evropě nejvíc aut na jednoho obyvatele. Málokterá země v Evropě může mluvit o pozitivním růstu HDP, i když je ten růst malý, asi jedno procento. Slovenským problémem je nezaměstnanost. Ale spousta mladých vyjíždí za prací ven, do Čech, do Německa.

V současné době vedete Goetheho univerzitu v Bratislavě.

Otevřeli jsme ji na podzim 2012, je to soukromá vysoká škola zaměřená na mezinárodní podnikání, cestovní ruch a lázeňství, média a kulturologii, která vznikla na popud německé strany. Financuje ji hlavně jeden Němec žijící v Rakousku, ale podílí se i jeden český finančník. Vyučuje se německy a anglicky, studuje tu hodně Moravanů; výhledově se počítá i s pražskou pobočkou.

Poslední otázka: co pro vás znamená vaše židovství?

Nikdy jsem svůj původ neskrýval, což na Slovensku není právě výhodou. Má žena pochází z pobožné rodiny, držíme Vysoké svátky. Můj postoj je ale osobitý: z úcty k rodičům jdu jednou za rok do synagogy a vzpomínám na své blízké, na rodiče, na bratra. To je moje náboženství.

ALICE MARXOVÁ

JUDAISMUS A MÉDIA

O čem jednali v Praze mladí rabíni

Nedávno obletěla média podivná fotografie: mezi cestujícími v letadle sedí muž celý zabalený do igelitového pytle, jaký se používá na odpadky. Nejprve ji zveřejnil server Reddit s popiskou, že se jedná o ortodoxního Žida, který se chce vyhnout kontaktu se ženami, a proto se zabalil do igelitu. Postupně vyšlo najevo, že důvod pro „oblek“ byl jiný – ten muž byl kohen, kněz, jimž Tóra zakazuje vstupovat na hřbitov. A jelikož letadlo nad ním letělo a dotyčný chtěl dodržet všechny předpisy, volil tuto cestu, a tak poskytl společenství a posleze několika milionům návštěvníků internetu poněkud kuriózní podívanou. Zmíněná fotografie byla na pražské konferenci jmenována jako jeden z ukázkových problémů, jimž díky masovým médiím musí Židé (v tomto případě ultraortodoxní) v moderní době čelit. Co si lidé, kteří o židovství moc nevědí, asi pomyslí? Že se Židé rádi halí do pytlů na odpadky? Důvody, které k tomu vedou, pak už náhodný internetový „brouzdač“ nechte ani nepromyšlí, účinkuje jako v případě jiných „výbušných zpráv“ první dojem...

RABÍNI A MÉDIA: HROZBA I PŘÍLEŽITOST

Setkání mladých (mládí bylo staveno na věk do 40 let) rabínů zorganizovala nadace Matanel. Sídlí v Lucemburku a zaměřuje se na podporu vzdělávacích, sociálních a kulturních programů ve světě (především v Izraeli a v Evropě, ale také třeba v Chile, Brazílii či Bangladéši), publikační činnost a ve spolupráci s Konferencí evropských rabínů v rámci programu Hulya také na rozvoj rabínské činnosti v Evropě. V Praze se taková výměna názorů konala poprvé, celkem po čtvrté. Přijeli na ni rabíni z mnoha evropských zemí (Británie, Francie, Itálie, Řecko, Německo, Nizozemí, Belgie) a také z Litvy a z Ruska. Za domácí vystoupili s příspěvkem rabín Kučera z Brna a Pavel Sládek z Univerzity Karlovy. Dostavil se i vrchní moskevský rabín Pinchas Goldschmidt, který tento program vede.

Hlavním tématem setkání byl „Vliv masových médií na práci rabína“.

Mluvílo se o tom, že dnešní doba klade na židovské komunity a jejich rabíny velké nároky. Vliv internetu, facebooku, Twitteru je obrovský a oni se s těmito médii musí naučit zacházet. Jednak se proti nim umět bránit v případech, že někdo zveřejní neúplnou, překroucenou či z kontextu vytrženou informaci, a jednak je sami využívat.

Hovořilo se o šancích, které nová média rabínům dávají. Někteří z nich již umísťují své přednášky na YouTube

Udi Leon z Jeruzaléma představil svou představu virtuálního bejt midraš.

(např. r. Yoni Birnbaum z Londýna). Mluvílo se i o tom, jak moderní technologie upotřebit v procesu keruv (kdy se konvertita či zájemce o judaismus stává součástí komunity); o využití médií při rabínské práci na rozvoji komunity; o postavení a obrazu ortodoxní ženy v době moderních médií či o globalizaci jako příležitosti napravit hříchy generace babylónské věže.

CHAPLIN A RABÍN Z BRASLAVI

V souvislosti s globalizací: Zajímavou prezentaci ukázal filmař Udi Leon z Jeruzaléma, který spojuje náboženskou erudici získanou v ješivě s prací pro film, televizi a internet. V Izraeli spouští projekt „virtuální bejt midraš“.

Spočívá v tom, že lidé řeší v uzavřených internetových fórech každodenní problémy. Hovoří o nich, každý přidá svůj názor, svou zkušenost, což je v podstatě talmudický způsob uvažování. „Internetové debaty nekončí, stále se

proměňují, obohacují se, je to Talmud současnosti,“ říká U. Leon. V určitém okamžiku pak celou debatu zhodnotí člověk s judaistickým vzděláním, rabín, vzdělanec či filosof a vnese do ní hledisko biblické tradice. Leon plánuje, že podobné skupiny vzniknou i v jiných zemích (druhé na řadě jsou Spojené státy, pak Evropa), jednu naplánoval přímo na pražském setkání s jeho účastníky. A postupně snad vznikne i jakési centrum, globální učebna, v níž se budou moci setkávat debatující z různých zemí a bude do ní moci vstupovat (ale nikoli se výměn názorů přímo účastnit) i veřejnost.

Tradičně a méně masově mediálně nalaďené čtenáře možná zaujme, že Udi Leon vede v Jeruzalémě přednášky o filmu a mj. o tom, jak lze světové klasiky vnímat z židovské perspektivy. V Praze takto hovořil o „svatém žebračovi“, Charlie Chaplinovi a o jeho snímcích *Moderní doba* či *Zlatá horečka* ve srovnání s příběhem rabiho Nachmana z Braslavi. „Známa je scéna z *Moderní doby*, která se u Chaplina v obměnách opakuje i v jiných filmech, kdy tulák balancuje na kolečkových bruslích na okraji propasti, ale neví o tom, protože má zavázané oči. To je naprosto geniální vyjádření základní lidské situace, totální

nejistoty, již člověk nevnímá, protože jinak by se zbláznil. U rabiho Nachmana je vyjádřena slovy o světě, který je jen uzounkým mostem a důležité je se nebát – tedy zřejmě nebát se té strašlivé propasti pod mostem. Nebo Chaplinovo hraní si s představou toho, co je normální. V *Moderní době* se tulák zbaví práce u pásu tím, že se zblázní, ale v podstatě teprve tehdy se osvobodí a začne žít jako člověk. Nachman má pohádku o člověku, který si myslí, že je kuře – nakonec se vyléčí a přistoupí na lidský způsob života, ale čtenář si nakonec není jistý, zda se opravdu vyléčil, nebo svou ‚normalitu‘ jen předstírá.“

Ač se na setkání skloňovala úloha moderních médií, na konec se všichni shodli na tom, jak jsou rádi, že se mohli setkat se svými kolegy a popovídat si s nimi. Nikoli virtuálně, ale tváří v tvář.

(Více informací o činnosti nadace Matanel naleznete na adrese www.matanel.org) **Text a foto A. MARXOVÁ**

PAMĚŤ KOSOVY HORY

O Kosově Hoře, malém městečku ne-daleko Sedlčan, přinesl *Roš chodeš* obsáhlejší informaci v loňském červencovém čísle v souvislosti s dokon-

Zachráněná synagoga.

čením oprav zdejší synagogy a jejím zpřístupněním veřejnosti. Zhruba rok poté byl péčí místního občanského sdružení Synagoga Kosova Hora a obecního úřadu vytvořen a 28. června 2013 odhalen pomník zdejším obětem holokaustu. Stojí u synagogy

Bývalá židovská čtvrť – pohled od synagogy.

uprostřed bývalé židovské čtvrti, která měla v době největšího rozkvětu na třicet čísel, školu a mikve neboli rituální lázeň. Většina domů se zachovala dodnes a ve svém souhrnu představují významný urbanistický celek.

Třicet kroků od náměstí.

To, jak zdejší pamatují na své židovské spoluobčany, kteří byli nacisty povražděni nebo rozeznáni do všech koutů světa, je příkladné. Všem, kdo se zasloužili o to, aby *jizkor, pamatuj*, kte-

ré je v textu pomníku napsáno hebrejským písmem, zůstalo v paměti místa a lidí, kteří v něm žijí nebo ho přijdou navštívit, patří dík a uznání. Možná že k porozumění židovské tragédii přispívá i zkušenost či povědomí obyvatel Sedlčanska a Neveklovska, jak dopadá

Náhrobky na staré části hřbitova.

na jednotlivé lidi kolektivní ortel. Za války je nacisté vyháněli z jejich domovů, které měnili v cvičiště jednotek SS.

Dnes je městečko místem s řadou zajímavostí a příjemným prostředím, kam

Nový pomník u synagogy.

stojí za to se podívat. Vedle už zmíněných židovských památek je tu renesanční, empírově upravený zámek, dnes barokní, ale původně románsko-gotický kostel ze 14. století, upravené náměstí, několik restaurací a kaváren i řada hezkých domů, které vytvářejí atmosféru

městečka. K půvabu Kosovy Hory patří i to, jak se tu neoddělitelně prolíná město s vesnicí, jak hned za náměstím u říčky či potoka Mastníku plavou husy a brouzdají se děti, tak jak tomu bylo před sto i dvě stě lety a jistě i dříve.

Průčelí renesančního zámku.

Deset minut chůze od náměstí (přes most a okolo kapličky) je pak židovský hřbitov z konce 16. století, který sloužil Židům z širokého okolí několik století. Stará se o něj pražská židovská obec, a stará se dobře. Opravený a nabilený je hřbitovní domek, v pořádku je i dlouhá kamenná zeď, všechny pomníky stojí

Kavárna u náměstí.

a nezarůstají ani křovím, ani vysokou trávou. Myslím, že na světě není mnoho tak krásných a tichých míst. Jako by hřbitov i všichni, kdo na něm čekají na zmrtnýchvstání a příchod Mesiáše, byli už vysvobozeni z našeho času a osudu

Jeden z mnoha zajímavých domů v Kosově Hoře.

a připojeni k říši, kde, jak píše v jedné své hebrejské básni Jiří Langer, *chol he-amal ba-tehom calal – už všechno trápení sestoupilo do propasti*.

TEXT A FOTO JIŘÍ DANÍČEK

Oscar Wiener ROMANTICKÉ KUKÁTKO

*Gibst du Kreuzer
Guckst du Loch
Gibst du Gulden
Guckst du ganze Woch*

Malý příhrblý muž zpíval tuto strofu a podle hnědé sametové kazajky a širáku se dalo soudit, že se považoval za umělce. Vozík ozdobený třpytivými cetskami

tlačil ten mužik před sebou a lidé vybíhali z domu a tlačili se kolem podivuhodného vozítka. Každý rád zaplatil požadovaný krejcar a přilepil obličej na jedno z oválných sklíček, která lemovala palubu vozidla. Zavládlo uspokojení z maličerných obrázků

a v obličejích se ještě zrcadlil odlesk toho prožitku, i když muž s kukátkem zpívá už dávno zahýbal za dalším rohem. Zde následují některé obrázky z kaleidoskopu muže s kukátkem.

PRAŽSKÁ PARUKOVÁ VÁLKA

Bylo to za časů, kdy paruka, do té doby všeobecně oceňovaná, najednou ztratila svou váženost. Dlouho platila za neklamný důkaz důstojnosti a postavení; ale mladí se té ozdoby zrekli a už jen starší pánové se nemohli své oblíbené paruky vzdát.

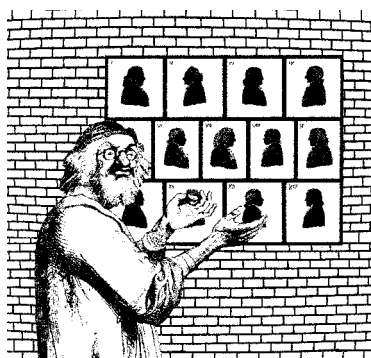
Tehdy žili na Malé Straně dva velmi zaměstnaní „umělečtí“ holiči. Jeden se ukázal být zastáncem paruky, a aby každému zcela jasně předvedl, jak je užitečná, nechal nad svůj salon pověsit velkou ceduli, která ukazovala, jak Abšalom na útěku před králem Davidem zůstal svými vlasy viset za větev stromu. Pod ní stály tyto verše:

*Ihr, die Ihr hier vorübergeht,
Den armen Absalon da seht;
Trüg eine Perücke er auf den Haaren,
So wär ihm das Unglück nicht wider
fahren!*

*Vy, kdo tu kolem kráčíte,
Ubohého Abšaloma vidíte;*

*Kdyby měl na hlavě paruku,
pak by se mu to neštěstí nestalo!*

Příznivci tohoto „lživého tvrzení“ byli uchvázeni a nepřátelé paruky běsnili. Brzy se však mládež dočkala zadosťučinění. Druhý malostranský holič zachránil čest volnomyšlenkářům, že dal nad své dveře přibít ceduli.

Kresba Jiří Stach.

*Perücken setzet niemals auf,
Selbst wenn man Euch
noch zahlte drauf;
Tät der mit der Perücke nicht prunken,
Wär er gewiss nicht ertrunken!*

*Nenasazujte si nikdy paruku,
ani kdyby vám platili na ruku;
Kdyby se s parukou nehonosil,
zaručeně by se neutopil!*

KAČÍREK

Stále ještě stačí, když matka svému nezpůsobnému drahouškovi řekne: „Buď zticha, nebo přijde Kačírek a odnese si tě!“

Kačírek je dětský démon ze sadu: všichni hlídači tu užívají jeho jména po komsí, kdo před mnoha lety s přísností svého úřadu vládl v Bubenečském parku. Kačírek je černý muž v dětských pohádkách. Stejně jako i jiná pohádková strašidla mají dlouhé řady předků, bubák, Hans Drappfuss a jiní, tak i skutečný Kačírek měl klasičského předchůdce a ten se jmenoval Beránek. Byl to jeden z těch, kteří si ještě udrželi něco vnějšího lesku.

Každý den odpoledne během vojenského koncertu stál obrovský stařec „na vyhlídce“. Stál opřený o svou šavli jako svíčka a v parádní unifor-

mě; na kalhotách zelené lampasy, na rukou bílé rukavice a hrud' pokrytou medailemi a válečnými kříži. V uctivém odstupu, přesně sedm kroků, se postavil za jeho excelenci pana místopředsího, který rovněž miloval, když kolem něj v parku korzoval „prostý lid“. Františka Xavera Beránka a jeho excelenci pojily společné vzpomínky: Oba dělali v Itálii „pořádek“. Zatímco však baron Kraus jako místopředsí v Čechách spočíval na svých vavřínech, dělal kyrysnický vachmajstr pořádek nadále a s neochvějností, i když teď už jen v parku.

Přesně o páté hodině zmizel Beránek z promenády; měl v tu dobu co do činění u fontány a každý den už tam čekali lidé, kteří chtěli být svědky úředního výkonu. Aniž by spěchal, přišel stařec na místo, vykročil k výstředně oděné dámě s narudlými vlasy a prohlásil tu krásnou dámu za zatčenou.

Byla to operetní hvězda Schenk-Ullmeierová, jíž se tato nepříjemnost v parku udála každý den, jelikož paní Schenk-Ullmeierová tu každý den o páté hodině odpolední koupala ve fontáně své dva pinče. Každý den ji Beránek při tomto zločinu přistihl, každý den ji odvedl na bubenečské komisařství, kde musela paní Schenk-Ullmeierová zaplatit pokutu pět zlatek. Ale příštího odpoledne opět dopřávala svým pinčům osvěžení a po celé léto se bavila tím, že se dávala zatknout panem Beránkem.

*Přeložila
Kateřina Lepičová*

Malou ukázkou z knihy Alt-Prager Guckkasten (Staropražské kukátko, 1922) si připomínáme neprávem zapomenutého pražského židovského spisovatele německého jazyka Oscara Wienera. V Praze se 4. března 1873 narodil a prožil tu takřka celý život (bydlel v Karlíně na Královské, dnes Sokolovské třídě). Po krátké úřednické dráze se věnoval už jen literatuře. Čtenáři ho znají nejspíš z knihy Gustava Meyrinka Golem, kde loutkář Zwakh několikrát recituje jeho krásnou báseň o srdci, červeném kamínku. Psal básně i prózu a uspořádal také několik antologií německých autorů z Čech. V roce 1944 zahynul v Terezíně. Výbor ze Staropražského kukátka přinese Židovská ročenka 5774 (2013–2014).

ŘÍKEJ TOMU ANGLIČTINA

O průvodci jazykem židovské literatury

Profesorka anglické literatury Hana Wirth-Nesherová působí na Telavivské univerzitě, kde také vede program studia židovské zkušenosti v USA a oddělení pro jidiš jazyk, literaturu a kulturu. Byla mj. spolueditorkou Cambridgeského průvodce židovsko-americkou literaturou a editorkou sborníku *Co je to židovská literatura*.

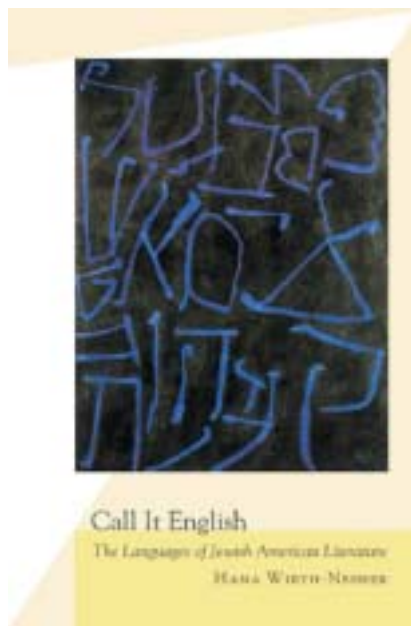
Rodiče Hany Wirthové se po druhé světové válce přestěhovali do Spojených států amerických, kde si otec nechal amerikanizovat polské příjmení Wroclawski. Svou dceru, která ve Státech prožila přes třicet let, naučili němčinu a jidiš, a kromě toho, že důsledně dbali na její vzdělání v angličtině, jí rovněž umožnili studovat jak starou hebrejštinu nutnou pro náboženský život bez hranic, tak hebrejštinu moderního státu Izrael. Poté, co Hana Wirthová natrvalo přesídlila do Izraele a vdala se, začala používat též příjmení manžela.

ŘÍKEJ TOMU MAJSTRŠTYK

Když roku 2006 vydalo nakladatelství Princetonské univerzity titul *Řikej tomu angličtina – jazyky židovské americké literatury* (což je mimochodem parafráze názvu proslulého románu Henryho Rotha *Řikej tomu spánek*, který vyšel roku 2011 také česky), nemohlo tušit, že autorce Haně Wirth-Nesherové vynese jak nominaci na Národní židovskou knižní cenu v kategorii moderní židovské myšlení, tak díky četnosti odkazů v odborných textech nálepku mimořádného vědeckého díla, které v posledních dvou letech začínají využívat jak vyučující, tak studenti píšící diplomové práce i na české akademické půdě (Praha, Olomouc, Ostrava). Proto jsme se ho rozhodli přiblížit také našim čtenářům. Text zčásti spadá do židovských studií, neboť – slovy jednoho recenzenta – uceleně a brilantně hledá příběhy židovských zvuků, hlasů, tónů, hříček, metafor, jmen, modliteb a svatých slabik, a zčásti do americké literatury, jelikož – slovy jiných recenzentů – vysvětluje jedinečnost židovského amerického multilingvního dědictví způsobem, který zároveň otvírá dveře jiným menšinovým a etnickým literaturám v USA. Neboli, jak zdůraznil harvardský profesor Werner

Sollors, zaujímá neotřelý přístup k jazykovým a národnostním hranicím americké literatury, jež je odedávna literaturou přistěhovalců, kteří s sebou vždy přinášeli své jazyky a literatury – a ty pak v historii amerického písemnictví zanechaly nesmazatelné stopy.

Hana Wirth-Nesherová nově interpretuje vybraná díla klíčových židovských amerických autorů od konce 19. století až do současnosti: od Abrahama Cahana až po Philipa Rotha. Soustředila se na

vývoj a funkci jidiš a hebrejštiny v moderní židovské americké próze: na dialekt a přízvuk, na výslovnost, překlad a bilingvní hříčky, na jazyk posvátný a světský, na jazyk majoritní, jazyk mateřský a jazyk předků, jakož i na lingvistický rozměr domova a exilu. Její studie sestává ze dvou částí. Zatímco v první analyzuje tvorbu imigrantů v Americe poznamenanou debatami o jediném správném jazyce, místním koloritem a nacionalismem, v druhé poukazuje na dilemata spisovatelů sice v USA narozených, avšak reagujících na společenské změny po druhé světové válce nejen ve Státech a na holocaust.

REALISMUS A ZEMĚ ZASLÍBENÁ

Nejstarším dílem, kterým se autorka zabývá, je první román Abrahama Cahana napsaný v angličtině, který vyšel roku 1896, čtrnáct let poté, co Cahan ve věku

dvaadvaceti let přesídlil z Litvy do USA. Nazývá se *Jekl: příběh z newyorského ghetta* (Yekl: A Tale of the New York Ghetto) a jeho protagonistou je ruský židovský imigrant, který se, jak bylo tehdy běžnou praxí, přejmenuje, přičemž ovšem neumí své nové jméno vyslovit. „Řekni Dzake,“ nabádá ho kolega v práci, který se pokouší reprodukovat zvuk typicky anglosaského jména Jake. Pro Cahanovy americké čtenáře je to známka cizosti, něco v textu téměř nečitelného, jak ale Wirth-Nesherová připomíná, fonetická transkripce byla v americké literatuře po občanské válce velmi oblíbená, neboť sloužila k zachycení dialektu. A právě dialekt považoval vůdčí dobový kritik William Dean Howells za rys realismu, a aby jej ještě zdůraznil, navrhl Cahanovi podtitul celé prózy. Tím na čtvrt cizinců jako by hodil roušku lokálního koloritu, třebaže, jak upozorňuje autorka, Cahanovo vyprávění nezachycuje jazykové odlišnosti jako stálý prvek daného regionu, rasy nebo třídy – naopak poukazuje na vývoj, během něhož se hrdinové v dynamickém lingvistickém prostředí stanou Američany.

Motiv úplné transformace ve stoprocentního Američana pak nejlépe ztělesňuje *Země zaslíbená* (The Promised Land), která se od roku 1912 léta držela na čele bestsellerů v kategorii literatura faktu; ještě v roce 1949 se používala v hodinách občanské nauky ve Státech jako příběh modelové, ba přímo vzorové imigrantky. Když Mary Antinová tuto knihu o životě v Pásmu osídlení, o cestě do USA a o amerikanizaci v Bostonu psala, bylo jí dvacet devět let a svůj největší úspěch shrnula na posledních stránkách knihy v následující větě: „Konečně jsem se naučila myslet anglicky bez přízvuku.“ Amerika počátku 20. století zastoupená především elitou z východního pobřeží (a jmenovitě třeba Henrym Jamesem) totiž tvrdě prosazovala teorii jediné správné výslovnosti zachycené v četných příručkách, v důsledku čehož se i samotná Antinová dlouho obávala mluvit na veřejnosti. (Mimochodem i jazyk takového Huckleberryho Finna Marka Twaina byl tehdy podroben zdrcující kritice.) Vyhraněně nacionalistické rétorice se Antinová podvolila mj. tím, že Ameriku nazývá zemí zaslíbenou, čímž podle Wirth-Nesherové podřívá židovské chápání tohoto obratu, jakož i podtitulem celé prózy: *Autobiografie ruské imigrantky* (The Autobiography of a Russian Im-

migrant), ve kterém naprosto opomíjí své židovství. Navíc se nijak nebrání názoru dobového novoanglického kritika Elleryho Sedgewicka, podle něhož „ve dvanácti letech... vykořčila ze Starého zákona do Nového světa“.

MODERNISMUS A PŘEKLADY

Zatímco Cahan a Antinová pracovali s jazykem programově, Henry Roth v již zmíněném románu z roku 1934 zachází s jazykem coby zdrojem modernistické poetiky. Jeho román je přímo posedlý především náboženskými transgresemi a paralelně s nimi překračuje i jazykové hranice: někdy autor překládá jidiš svých postav do angličtiny, jindy ji zase spolu s hebrejštinou reprodukuje foneticky a bez překladu, v důsledku čehož tu neexistuje mezi angličtým vypravěčem

a hrdiny v jidiš stabilní vztah. Oproti etnickému židovství, na ulici zastoupenému jidiš, tu navíc stojí hebrejščina a aramejščina coby jazyky tajemné, představující mystickou sílu, které protagonistu Davida zasvěcují do židovské textové tradice, přičemž zároveň přímo lákají k znesvěcení. Polština matky a tety tu zase dokáže před Davidem částečně skrývat transgrese dospělých, přičemž americká angličtina je vždy jazykem toho druhého, rozuměj křesťanského.

Není tedy divu, že když se David budí ze „spánku“, chce slyšet lidské pískání, tj. zvuk, který sjednocuje a překračuje jazykové i kulturní rozdíly. Samotný titul je podle názoru Hany Wirth-Nesherové také svého druhu překlad – a sice překlad pocitu doslova v tom smyslu, že veškerý jazyk je vždy překlad, a to nedostatečný a neúplný, což v případě Rothova názvu ještě zvyrazňuje neutrální odkazovací zájmeno to.

Když se Wirth-Nesherová zamýšlí nad překlady obecně, hojně cituje z esejů současné americké židovské spisovatelky Cynthia Ozickové, podle níž samotný fakt, že píše v angličtině, znamená, že přechází od židovských konceptů a od komunitní židovské literatury v jidiš a liturgické židovské literatury v hebrejštině ke konceptům křesťanským – nebo přinej-

menším k sekularizovanému vědomí. Konkrétní příklady nicméně uvádí z tvorby Saula Bellowa. Nejprve analyzuje jeho slavný překlad Singerova *Hlupáka Gimpla* (Gimpel the Fool) pořízený roku 1953 pro časopis *Partisan Review*, v němž je ponecháno pouhých sedm jidiš slov typu golem či dybuk, tedy slov známých i z populární kultury, a hebrejská modlitba za mrtvé je nahrazena křesťanským Bůh je milosrdný (jako by si Bellow netroufl nebýt ekumenický). Již o tři roky později však táž modlitba zůstává ve spisovatelově vlastní novele *Ani den!* (Seize the Day) v hebrejštině, přičemž je zároveň přeložená pro americké čtenáře, a jak Wirth-Nesherová upozorňuje, celý text se pohybuje mezi dvěma světy: titulem proklamovaná filosofie *carpe diem* je v americké ideologii všudypřítomná a zrovna tak všudypřít-

MOURNER'S KADDISH	
YITGADAL v'jehadeh sh'met s'lam	יְתִגְדַּל וְיַהְדֶּה שְׁמַת רַבָּא
Kados di vita ch'neti.	בְּעֵלְמָא דְּיָבֵּן כְּרֵשְׁתָּא,
v'chayim mal'chani.	וְחַיִּים מַלְכֵּי עוֹלָמָא,
v'chayim sh'ma' v'jehadeh	וְחַיִּים וְיְהוֹשִׁיעוּן
v'chayim v'chad l'bit Yisra'el.	וְיַחַד יְבָרַךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל,
Anglo v'st'antim k'bit v'v'at v'v'at.	בְּעָלְמָא וְבוֹסוּ קַרִיב הַאֲמָרָא אָסוּ.
That sh'ma r'ba v'v'at	יְהֵא שְׁמָא רַבָּא קְבָרָא
Kados di vita ch'neti.	לְעָלַם וְלְעָלְמֵי עוֹלָמָא
v'chayim mal'chani.	יְתִגְדַּל וְיַהְדֶּה שְׁמַת רַבָּא
v'chayim sh'ma' v'jehadeh	וְחַיִּים וְיְהוֹשִׁיעוּן
v'chayim v'chad l'bit Yisra'el.	וְיַחַד יְבָרַךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל
Kados di vita ch'neti.	בְּעָלְמָא דְּיָבֵּן כְּרֵשְׁתָּא
v'chayim mal'chani.	וְחַיִּים מַלְכֵּי עוֹלָמָא
v'chayim sh'ma' v'jehadeh	וְיַחַד יְבָרַךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל
v'chayim v'chad l'bit Yisra'el.	בְּעָלְמָא דְּיָבֵּן כְּרֵשְׁתָּא
Kados di vita ch'neti.	וְחַיִּים מַלְכֵּי עוֹלָמָא
v'chayim mal'chani.	וְיַחַד יְבָרַךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל
v'chayim sh'ma' v'jehadeh	בְּעָלְמָא דְּיָבֵּן כְּרֵשְׁתָּא
v'chayim v'chad l'bit Yisra'el.	וְיַחַד יְבָרַךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל
Kados di vita ch'neti.	בְּעָלְמָא דְּיָבֵּן כְּרֵשְׁתָּא
v'chayim mal'chani.	וְיַחַד יְבָרַךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל
v'chayim sh'ma' v'jehadeh	בְּעָלְמָא דְּיָבֵּן כְּרֵשְׁתָּא
v'chayim v'chad l'bit Yisra'el.	וְיַחַד יְבָרַךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל

Kadiš s'irotkú s fonetickým přepisem latinkou.

tomná je protagonistova neschopnost jednat. Jak poznamenala již profesorka Ruth Wisseová, Bellowovi hrdinové jsou totiž dědici stereotypu šlemíla z jidiš literatury přeměnění v americké liberální humanisty. Bellowova próza je tedy v zásadě postavená na kulturních protikladech mezi židovskou a americkou civilizací.

KOKTÁNÍ A KADIŠ

Závěrečné pasáže autorka věnuje analýze románu Philipa Rotha sarkasticky nazvanému *Americká idyla* (American Pastoral), jenž podkopává samotnou myšlenku amerického snu. Postžidovskému otci a postkatolické matce se v něm narodí koktající dcera Merry, přičemž jméno Merry interpretuje Hana Wirth-Nesherová jako homonymum k Mary (Marii)

a synonymum k merry (veselý), a tudíž jako symbolický pád od náboženských hodnot ke komerčnímu rozměru Vánoc. Židovsko-americká neuróza přistěhovalců toužících po společenském uznání tak v groteskně monolingvním světě přešla od přízvuku k zadržávání.

Kontrastně k této analýze je pak vystavěna kapitola poslední, rozebírající kadiš jakožto rituál nedotčený asimilací, jakožto něco, co pro Židy usídlené v Americe jako by tvořilo podstatu judaismu anebo židovství. V americké židovské literatuře se kadiš podle autorky používá kvůli rytmu a kvůli obsahu (jenž se občas modifikuje ve chválu nikoli Boží, ale konkrétní lidské bytosti: viz Ginsbergův *Kadiš/Kaddish* z roku 1960 věnovaný matce Naomi, v němž se hebrejská modlitba radikálně mísí s buddhistickými mantrami a americkým slangem padesátých let) a nezdědka také jako rekvie za židovský evropský svět (viz tvorba Elieho Wiesela). Jak Wirth-Nesherová uvádí, kadiš se v beletristických dílech obvykle vyskytuje v přeepsané podobě do latinky (ať už proto, že roli sehrává rozpočet a politika nakladatelství, že se spisovatelé obávají reakce majoritních čtenářů na něco neznámého, nebo že mají strach, že ani židovští čtenáři nemusejí poznat hebrejská písmena, třebaže mluvenou verzí identifikují bez problémů). Když se tedy v textu objeví hebrejská abeceda, je účinek o to dramatičtější: jako třeba na dvou nepřepsaných a nepřeložených místech ve slavném komiksu *Maus* Arta Spiegelmana.

Na úplný závěr Wirth-Nesherová ukazuje, že svodům kadiš podlehl i ironický a skeptický Philip Roth: v románu *Lidská skvrna* (The Human Stain) ho recituje syn na pohřbu otce, černocho, který se po celý dospělý život vydával za Žida, a Rothovo alter ego Nathan Zuckerman modlitbu poznává od prvních slov. Čímž se podle autorky potvrzuje, že židovskému národu jeden jazyk nikdy nestačil a že i američtí židovští spisovatelé se různými způsoby a za různými účely dostávali a dostávají za angličtinu, přičemž někdejší jidiš je dnes zpravidla nahrazena hebrejštinou.

HANA ULMANOVÁ

(Hana Wirth-Nesher: *Call It English – The Languages of Jewish American Literature*. Princeton University Press, Princeton 2006.)

AKTION SÜHNEZEICHEN

Poslední rozhovor s dr. Dietrichem Erdmannem

Dietrich Erdmann, profesí zubní lékař (který pracoval původně ve východním Berlíně), byl mimořádně aktivním členem německé organizace „Aktion Sühnezeichen – Friedensdienste“ (Akce usmíření – služba míru). Více než deset let vedl skupiny německých občanů, kteří dobrovolně pracovali na záchraně a opravě některých starých židovských hřbitovů, a sám se této činnosti účastnil. Šťastná (či spíše nešťastná) náhoda způsobila, že jsem ho o tento internetový hovor požádal v druhé půli května, tedy těsně před jeho smrtí. I přesto, že byl těžce nemocen, dokázal ještě odpovědět. Dietrich Erdmann zemřel v Berlíně 29. května 2013.

Pane Erdmanne, věnujete se Aktion Sühnezeichen téměř od začátku. Mohl byste nám popsat, jak tato organizace vznikla a co sleduje?

Pro mne nepřicházelo v úvahu pohybovat se v prostředí ovládaném stranicko-politickými omezeními v tehdejší NDR. A tak jsem uvítal, když jsem se v roce 1961 seznámil s Akcí usmíření. Přišla v pravý čas. Její zakladatelé, předseda dr. Lothar Kreyssig, právník, který měl v době nacismu zákaz činnosti, a historik dr. Erich Müller-Gangloff, vedoucí Evangelické akademie v Západním Berlíně, napsali základní prohlášení, ve kterém vyzvali ke smíření mezi národy. Obrátili se s prosbou na vlády vítězných mocností, aby Němcům umožnili se na zničeném území znovu vzchopit. V závěru vyzvali německé obyvatele, aby se v co největším počtu dobrovolně organizovali. Šlo nejen o „nápravu“, ale i o mír na základě odpuštění a usmíření. Výzva vzešla z církevních kruhů, které byly tehdy pro mnohé zárukou otevřené výměny názorů, a to bez nebezpečí prozrazení bezpečnostním orgánům NDR.

Stavba berlínské zdi rozdělila i Akci usmíření, v jejím důsledku vznikla dvě rozdílná ústředí, která přizpůsobila své aktivity novým politickým podmínkám. Na Západě mohly být ihned započaty velké projekty, do kterých se zapojilo mnoho dobrovolníků. V NDR to bylo mnohem skromnější.

V roce 1966 jsem mohl poprvé jet s malou skupinkou do Lidic, kde jsme však byli spíše trpěni než vítáni. Stát byl ve střehu a skutečně, nekontrolované sbližování

mu příliš nevyhovovalo. Opravdový rozmach naší činnosti na území zemí, které byly postiženy nacismem, nastal až po roce 1989.

Proč se Aktion Sühnezeichen zaměřila právě na židovské hřbitovy?

Historickým svědkem židovských komunit jsou jejich hřbitovy. Na mnoha místech je to bohužel svědek jediný. Osud, který potkal evropské Židy, způsobil, že po zániku četných židovských obcí nedokázala hrstka přeživších hřbitovů udržovat. Od konce čtyřicátých let minulého století zůstaly hřbitovy, zejména menších měst, bez jakékoliv péče, až zcela zanikly.

Dr. Dietrich Erdmann (na snímku vlevo). Foto archiv autora.

Obvodové zdi hřbitovů se zhroutily, náhrobní kameny popadaly, vše zarostlo křovinami a stromy. Občas bylo obtížné bývalý hřbitov vůbec najít. To bylo pro účastníky Akce usmíření výzvou: na starobylých hřbitovech napřed odstranili náletové stromy a křoviny a posléze postavili zhroucené náhrobníky. Dnes jsou často svědky proměnlivé historie českého židovstva v posledních dvou až třech stoletích už jen tyto hřbitovy.

Které hřbitovy jste „oživili“?

Pracovali jsme v prostoru Chebu, Karlových Varů, Tachova, ale také ve Frýdku-Místku, v Polsku a na Ukrajině. Avšak hřbitovy v západních Čechách měly jednu přednost. Daly se relativně dobře lokalizovat a byly poměrně blízko Německa, což snižovalo náklady na dopravu lidí, materiálu a nářadí. Navíc nám místní samospráva, starostové i občané vždy vycházeli velice vstřícně. Když jsme získali zkušenos-

ti, bylo možné zdokumentovat a obnovit nápisy během tří nebo čtyř týdnů.

V posledních deseti letech jsme úspěšně ukončili restauraci židovských hřbitovů v obcích Drmoul, Chodová Planá, Hroznětín, Úbočí, Malá Šitboř, Frýdek-Místek, Stráž u Tachova, Poutnov, Tachov, Bezdrůžice, Nové Sedliště, Ptenín.

Tak velký rozsah prací vyžaduje také značné množství peněz. Jak prostředky získáváte?

Všichni účastníci pracovních brigád pracují zcela bezplatně. Správa Aktion Sühnezeichen hradí pouze dopravu, stravu a ubytování. Financování pochází výhradně ze sbírek a darů soukromých osob, firem a institucí. Stát se naprosto nijak nepodílí. Zatím nám takto získané prostředky umožňují v činnosti pokračovat.

Jak práci organizujete?

Pracovní tábory se konají zpravidla na jaře a na podzim a trvají týden až deset dnů. Brigád se účastní lidé bez rozdílu věku. Přínos naší činnosti vidíme ale také v mnohostranných setkáních: Tak například jsme se v Hroznětíně setkali s rodinou z USA, která tam hledala hrob svých příbuzných, a v Tachově jsme potkali Američanku z Oregonu, která pátrala

po hrobu svých rodičů. Přirozené jsou také čilé kontakty s muzei, se starosty měst, historiky a těmi, kteří se zajímají o svou minulost. O tom se hovoří a přitahuje to další lidi.

V minulých letech došlo v Čechách k obratu: o židovském osídlení vychází dvojjazyčná literatura, hřbitovy, které jsme restaurovali, přecházejí do péče židovských obcí a obcí, v jejichž katastru se nalézají. Muzea pořádají výstavy s židovskou tematikou, obrázky hřbitovů, které jsme upravili, vycházejí na pohlednicích. Města, obce i český stát přebírají odpovědnost za zachování židovského kulturního dědictví. O všechno se ale ani dnešní židovské obce dlouhodobě starat nemohou. Peněžní prostředky chybějí všude, a proto bude Akce usmíření – služba míru nadále vítána.

HANUŠ HRON

(Více informací o činnosti ASF v Evropě naleznete na adrese www.asf-ev.de.)

IZRAEL: Pád Mursího oslabuje Hamás

Izrael si ještě nestačil zvyknout na poměry po „arabském jaru“, a už se ocitl v ještě větším znejistění. V lednu 2011 Egyptané svrhli autoritativní režim Husního Mubáraka a vynutili si svobodné volby. V nich podle očekávání vyhráli islamisté a o rok později se prezidentem stal Muhammad Mursí z jejich řad. V červenci 2013 demonstranti – přesněji vojáci, kteří je vyslyšeli – svrhli Mursího a zase chtějí svobodné volby.

Situace je zamotaná už proto, že kdyby tyto nové volby byly opět plně svobodné a přístupné všem kandidátům, většinu v parlamentu i úřad prezidenta by zřejmě opět získali islamisté. Co ta nejistota a chaos znamenají pro Egypt, pro Izrael a pro celý region?

MLČETI ZLATO

Poměry jsou natolik zapeklité, že jasné a jednoznačné postoje nezaujímá žádný západní stát – ani USA a už vůbec ne Izrael. Je zcela očividné, že islamistický režim v Egyptě, vůdčí zemi arabského světa, není v zájmu ani USA, ani Izraele. Ale když už byl Mursí svobodně zvolen, jako prezident vedl zemi rok a neporušil ústavu, jeho svržení armádou může situaci spíše vyhrotil než uklidnit. Proto ta opatrnost.

Hlavní argument proti islamistům spočívá v tom, že jejich vlády porušují demokratické a smluvní principy vůči vlastním občanům i navenek – zejména vůči Izraeli a dodržování úhod, které s ním předchozí režimy uzavřely a dodržovaly. Jenže i Mursí byl svržen nedemokraticky, což předchází argument oslabuje. Navíc to oslabuje perspektivu, že by egyptští muslimové, voliči Mursího, ten krok jen tak překousli a chovali se, jako by se nic nestalo. Odtud se odvíjejí černé scénáře zvažující občanský rozkol, ba konflikt v Egyptě.

Občas se připomíná Alžírsko před dvaceti lety. Koncem roku 1991 tam islamisté vyhráli první kolo svobodných voleb. Ale než proběhlo druhé kolo v lednu 1992, armáda zasáhla a celé volby zrušila. Výsledkem byla dekáda krvavého teroru, neboť islamisté se se svým odstavením nesmířili a začali vraždit (celkově desítky tisíc obětí). Takovému scénáři v Egyptě se snaží odpo-

vědní lidé zabránit. I proto se Washington vyjadřuje velmi opatrně a oficiální Jeruzalém k tomu úplně mlčí. To se ovšem netýká zdrojů neoficiálních a nezávislých.

Proč byl vlastně Mursí svržen? Proto, že většině Egyptanů vadil příklon vlády k přísnému islámu? Spíše ne, obava byla horší než realita. Jak v listu Washington Post píše Reuel Marc Gerech (bývalý expert CIA pro Blízký východ), islamisté v Egyptě sice vyhráli volby, ale po nich vládli jen krátce. Během toho roku se nezměnilo postavení egyptských žen ani západní „bikinová turistika“ s vol-

Svržený prezident Muhammad Mursí po svém zvolení v roce 2012. Foto archiv.

ným přístupem k alkoholu. Za tu dobu islamisté ani nezformulovali svůj koncept „dobrého života“, natož aby ho začali testovat na občanech. (Jinými slovy, nebyl to žádný Írán po islámské revoluci v roce 1979.)

Větší důvod občanského odporu spočíval spíše v hospodářské nekompetenci nové vlády a prezidenta Mursího. V listu Times of Israel to vysvětluje Avi Issacharoff, když cituje nejmenovaného Izraelce, který často navštěvoval Egypt: „Představ si obyčejného Egyptana. Nemůže si pořídít byt, protože na to nemá dost peněz. Nemůže cestovat autem, protože benzínové pumpy jsou na suchu. I když má klimatizaci, nemůže ji zapnout, protože se vypíná proud. Nefungují ani bankomaty. To je revoluční situace. Proto vyšly miliony lidí do ulic.“

MYSLEL TO MURSÍ UPŘÍMNĚ?

Z téhož poznatku vychází i analýza Telavivské univerzity s titulem „Revoluce v Egyptě: doporučení pro Izrael“. Jak píše její autoři, v lednu 2011 vyšlo do

ulic 7 milionů, kdežto v červenci 2013 až 17 milionů Egyptanů. Proti Mursímu nedemonstrovali jen studenti, ale i lidé spjatí se starým režimem, náboženští salafisté a městská chudina. Znamená to, že i když armáda Mursího silou svrhla, ten požadavek sám o sobě měl silnou legitimitu.

Pro Izrael je ale důležitější, zda vydrží jeho mírová smlouva s Egyptem. Podle citované analýzy byl důležitým precedentem už fakt, že smlouva přečkala roční vládu islamistů, kteří jinak neuznávají právo Izraele na existenci. Ano, prezident Mursí sice odmítal vyslovit „Izrael“, ale muž postavený do čela devadesátimilionové země je tlačen k jisté racionalitě. I proto jeho vláda dojednala příměří mezi Izraelem a Hamásem při vojenské operaci proti pásu Gazy v listopadu 2012. A činila se i na Sinaji proti lokálním ozbrojencům. Nikdo ovšem neví, do jaké míry to vše bylo upřímné.

Možná, píší analytici z Tel Avivu, že kdyby byla Mursího vláda silnější a méně závisela na západní hospodářské pomoci, její ideologická zášť vůči Izraeli by společně izraelsko-egyptské bezpečnostní zájmy podkopala. To je samozřejmě spekulace. Reálněji vypadá vyhlídka, že bude-li se egyptská prozatímní vláda zabývat sama sebou či bouřičími islamisty, odvrátí to její pozornost od Sinaje, tamních džihádistů a jejich tunelů do pásma Gazy.

A jsme u Hamásu, největšího poraženého – v tom se izraelské analytici shodují – letošního července. Nejde jen o to, že právě on nejvíce doplatil na Mursího pád. Nejde jen o ideovou blízkost, o to, že z Muslimského bratrstva vzešel jak Mursí, tak Hamás. Hamás totiž ztrácí spojení po celém regionu, jak píše Elijor Levy v listu Jeditot Achronot.

Hamás měl dobré vazby na Sýrii, v Damašku sídlilo jeho exilové vedení. Přátelil se i se syrskými spojenci Íránem a Hizballáhem. Ale když začalo povstání proti Asadovi v Sýrii, a zvláště když se za syrské sunnitské rebely postavil Mursího Egypt, příklonil se na jejich stranu i Hamás. Co to teď znamená v praxi? Hamás si znepřátelil či alespoň odcizil nejenom Asadův režim v Damašku, ale i Hizballáh a Írán. A když padl Mursího režim v Egyptě, Hamás zůstal v regionu jaksi osamělý. Izrael si teď může říkat starou průpovědku: Je to sice malé vítězství, ale zaplatpánbůh za ně.

ZBYNĚK PETRÁČEK

ŠTASTNÝ KAFKA ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

V Alšově jihočeské galerii otevřeli výstavu připomínající dílo a život Andyho Warhola, „originální velkoformátové obrazy, obaly hudebních alb i předměty z osobního života“, dvě kolekce portrétů Marilyn Monroe, série podobizen Mao Ce-tunga („které letos nebudou vystaveny jinde než na Hluboké“) a „portréty Židů 20. století“. Výstava má „sloužit k podpoře domácího cestovního ruchu“, doufá její ředitel. (Českokrumlovský deník a další deníky jihočeského regionu,

11. 7.) ■ Pod titulem „Baroko v Šířemi aneb Šťastný Kafka“ napsal kritik J. Peňás živou literární reportáž z místa, kde známý pražský spisovatel strávil několik měsíců spolu se svou sestrou

Otlou, která tu hospodařila na statku jejich švagra. „Člověk má chuť sednout si do trávy a čekat, jestli se sem navečer nepřijde projít pan doktor Kafka. V poslední době hodně kašle, ale venkovský vzduch mu prý dělá dobře.“ (Lidovky.cz, 3. 7.) ■ Obsáhlou reportáž z festivalu v Boskovicích s prohlídkou židovské čtvrti, která mj. připomněla, že ze „čtyř set sedmnácti deportovaných Židů se jich po válce vrátilo čtrnáct“, přinesl Boskovický deník (18. 7.). ■ Sir Nicholas Winton se zřejmě dostane mezi desítku nejvýznamnějších kandidátů na Nobelovu cenu míru. Řekl to údajně předseda Nobelova výboru studentům z Říčan, kteří mu do Osla přinesli kufr s více než dvěma sty tisíci podpůrných dopisů z celého světa (Mladá fronta Dnes, 18. 7.). ■ Pozornost médií vzbudil zákaz rituální porážky, který odhlasoval polský Sejm. „Je to poprvé v šestisetletých dějinách islámu v Polsku, kdy někdo omezuje naše náboženské svobody,“ řekl podle deníku Právo (18. 7.) předseda „celopolského Muslimského sdružení“. Polský hlavní rabín se chystá abdikovat. Do debaty překvapivě ve prospěch schity zasáhl polský ministr zemědělství, podle něhož je „každá porážka zvířete nehumánní“, a navíc „je to také záležitost ekonomiky a pracovních míst“. Vývoz košer masa Polsku vloni údajně přinesl téměř devět miliard

korun. ■ Památce brněnského skladatele Pavla Haase, bratra herce a režiséra Huga Haase, věnoval emotivní text Brněnský deník (16. 7.). ■ Zájem médií a odsudek politiků vyvolal výrok poslance strany Věci veřejné M. Babáka v ČT: „Žádný Žid nemůže být pro státní kasu horší než Kalousek.“ Narážel tím na designovaného ministra Fischera, který se hlásí k židovskému původu, a odstoupivšího ministra Kalouska. Poslanec se brání tím, že na výroku nevidí nic špatného, sám má údajně

„židovské kořeny“: „Já jsem pouze vyzvedl obecně známou vlastnost, totiž umění velmi dobře zacházet s penězi, která je Židům historicky vlastní, což koneckonců známe i z anekdot.

Stejně tak jsem mohl říci Polák nebo jezevčík,“ dodává poněkud záhadně Babák (aktuálně.cz, 15. 7.). ■ Média, např. Tachovský deník a s ním osm deníků západního regionu, se pod titulem „Fischer začíná vadit už i levici“ (15. 7.) zajímají, odkud se najednou na účtu neúspěšného prezidentského kandidáta Fischera vzaly dlužné miliony těsně předtím, než nastoupil na ministerstvo financí. ■ Zprávy.iDNES.cz (15. 7.)

přinesly zajímavou historickou reportáž o málo známém náletu izraelských bombardérů na Egypt v r. 1948; bombardéry byly popašovány z USA a startovaly z letiště v Žatci. Američan, který transakci tajně zorganizoval a byl odsouzen za porušení embarga, se nedávno dožil 94 let, dostal milost od prezidenta

Obamy a za zásluhy na přežití Izraele ho všude nazývají „otcem izraelského letectva“. ■ „Málokdo si dnes spojí noblesní třídu Kapitána Jaroše s ghettem, do něhož byli v roce 1942 stěhováni Židé z celého Brna. A nejspíš nikdo z cestujících stojících na prvním nástupišti si neuvě-

domí, že právě odtud se vypravovaly židovské transporty vstříc plynovým komorám,“ připomíná mj. Brněnský deník (12. 7.) v recenzi nového knižního průvodce po Brně, který kromě jiného „přenesl čtenáře do éry, kdy Hitlerova armáda Brno měnila ve ‚staré říšské město‘.“

■ Mf Dnes (12. 7.) zaznamenala spor okolo památníku Ferdinanda Porscheho v jeho rodných Vratislavicích, který se táhne už několik let. Nejenom podle zástupců Židovské obce v Liberci je nevhodné slavného konstruktéra automobilů oslavovat, neboť „byl v SS a v jeho fabrikách pracovali Židé v nelidských podmínkách“. Oproti tomu předseda Porsche Classic Clubu ČR nedávno řekl: „Je mi smutno, že se po šedesáti letech najdou lidé, kteří plivou na jeho památku. Sebranku komunistů, která před rokem 1989 diktovala, nikdo neočerňuje. Proč?“ ■ MfD (11. 7.) zaznamenala, že v Teplicích uctili památku židovských obětí první světové války. Na židovském hřbitově vztyčili repliku pamětní desky ze synagogy, která byla zničena v r. 1939. „Zároveň byl zahájen camp, při němž čeští a němečtí studenti společně vyčistí starý židovský hřbitov v teplické části Sobědruhy.“ ■ „Jako dlouholetý hasič zažil stovky požárů, ale u všech platilo, že se hasilo hned, jak jen to bylo možné.“ Opavská synagoga se ale hasila až ve chvíli, kdy bylo pozdě. „Vlastně jsme ten požár pozorovali zdálky, přes sousední domy,“ vzpomíná pamětník František Lhotský. „Sešla se tam celá Opava, ale

přímo k ohni směli jen nacisté. Přístupové cesty k synagoze byly obsazeny zátarasy.“ (Hlaska, 3. 7.; Ostrava.iDnes.cz. 9. 7.) ■ Podle filmového režiséra Dušana Kleina jsou Romové pro neonacisty „pouhá zástěrka, zástupný problém, vědí, že se nehodí všechno svádět na Židy“. Prvnizpravy.cz (11. 7.) navíc připomínají, že Klein se jako

dítě schovával s matkou a dvěma sourozenci v katolickém klášteře, jejich úkryt prozradil známý jeho otce gestapu, které zavraždilo faráře, jenž je skrýval, a rodinu uvěznilo v terezínském ghettu. Přežili jen náhodou.

tp

Ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Na přelomu července a srpna **1963**, tedy před **50 lety**, zazněly v nevhledné pražské vinárně v Národní č. 7 poprvé verše a tóny zvláštní divadelní produkce, nazvané podle básně Ivana Diviše *Komu patří jazz*. Představením, které se dočkalo sta repríz, zahájila novou existenci vinárna Viola, která vešla do paměti několika generací. Nebyla totiž jen jednou z malých scén, které se vyrojily v letech relativního politického uvolnění v jisté opozici vůči scénám kamenným – i když její umístění v těsné blízkosti dvou institucí nadmíru kamenných, Národního divadla a nakladatelství Československý spisovatel, bylo víc než symbolické. Odlišovala se svou poetikou, která vycházela z uhrančivého spojení poezie a jazzové hudby.

Zakladatelem a zpočátku i ředitelem „poetické vinárny“ Viola byl herec, režisér, barman a originální recitátor **JIRÍ OSTERMANN** (1935 Praha – 1990 Toronto), spiritus agens prvních dvou let působení tehdy slavné scény. Inspirací mu byl americký styl „jazz and poetry“, s jehož možnostmi experimentoval už dříve. K základním autorům, jejichž dílo na pódium

Pavel Tigríd. Foto archiv.

Violy přivedl, patřili básníci beat generation (Ginsberg, Ferlinghetti, Corso aj.) a někteří čeští a ruští autoři (Čerepková, Machulková, Vozněsenskiĭ aj.). Ostermann také přivedl do Violy přední české jazzové hudebníky té doby, dvorní kapelou jeho pořadů bylo Jazz studio Luďka Hulana. Velmi populární byly tzv. jazz sessions, noční jazzové improvizace, v nichž se střídaly náhodné formace hudebníků a které se táhly, tehdy nevídaná věc, i dlouho přes půlnoc. Znalci vzpomínají, že osvobodivá atmosféra připomínala newyorské kluby v Greenwich Village.

Není třeba se vracet k dávnému sporu o to, zda se Ostermannovo pojetí vyčerpalo, zda zvládal provoz divadla či ne, faktem zůstává, že po jeho dobrovolném nedobrovolném odchodu v roce 1965 se poetika Violy přiblížila k nerozeznání kamenným scénám. Na Ostermanna, který v roce 1968 emigroval a těžko se protloukal světem, se pozapomnělo. Encyklopedie *Česká divadla* (2000) sice připomíná jeho „vyhraněně antiakademický program, dramaturgicky založený na moderní poezii, interpretačně na zcivilněném, osobně zau-

jatém přednesu, korespondujícím s autenticitou a apelativností básnické výpovědi“, těžko však z toho někdo vyčte, co tu chceme připomenout: před půl stoletím se Jiřímu Ostermannovi podařilo na krátkou chvíli rozsvítit Prahu.

Před **80 lety, 30. 8. 1933**, byl v hotelu Edelweiss v Mariánských Lázních, kam se uchýlil z rodného Německa poté, co nacistické bojůvky vyplenily jeho dům, zavražděn německý lékař, filosof a spisovatel **THEODOR LESSING** (vl. jm. THEODOR LEWY, nar. 23. 2. 1872 v Hannoveru). Jako antimilitarista, přísný kritik dění v Německu a zacházení se Židy (na protest se vrátil k židovství) se stal obětí jedné z neslavně proslulých „fémových vražd“, první mimo území Německa.

Před **10 lety, 23. 8. 2003**, zemřel v Praze rozhlasový režisér, herec a překladatel (Faulkner, Poe, Saroyan aj.) **JOSEF ČERVINKA** (vl. jm. JOSEF

SCHWARZ). Jen o několik dní později, **31. 8. 2003**, zemřel ve francouzské obci Héřicy novinář, spisovatel a politik **PAVEL TIGRID** (vl. jm. PAVEL SCHÖNFELD). Nebyli stejně staří, Červinka se narodil 16. 6. 1915 v Luži, Tigríd 27. 10. 1917 v Praze, byli však od mládí blízcí přátelé. Oba patřili spolu s Jiřím Ortenem, jeho bratrem Otou Ornestem ad. k partě mladých umělců, pokoušejících se o divadlo, společně v březnu 1939 dobrodružně prchali přes Německo do Anglie, během války působili oba v československé redakci BBC. Po válce je osud rozdělil: Červinka pracoval v československém rozhlasu, kde s krátkou přestávkou působil až do své smrti, Tigríd jako kritik komunistických praktik musel v r. 1948 emigrovat. Stál pak mj. u zrodu čs. vysílání Rádía Svobodná Evropa, v roce 1956 založil a až do roku 1992 řídil v Paříži kulturní a politický čtvrtletník *Svědectví*, tehdy bezesporu nejkvalitnější česky psané periodikum. Komunisté ho zbavili občanství a v r. 1967 v nepřítomnosti odsoudili na 14 let do vězení.

Z osobností, které mají v srpnu výročí, připomínáme ještě alespoň dvě. Historik a astronom **DAVID BEN ŠELOMO AWZA**, řečený **GANS** (1541 Lippstadt – 22. 8. 1613 Praha) – **400 let**. Skladatel a hudebník **DAVID POPPER** (9. 12. 1843 Praha – 7. 8. 1913 Baden) – **100 let**. /tp/

Z DOPISŮ REDAKCI

Vážená redakce,

to, co nyní dělám, není běžné v oboru vydávání spisů, básní či děl jakýchkoliv. Ale jelikož jednak nejsem odborník, co se tohoto týká, a nežiji v Česku, a jelikož rád píši české verše a básničky a dostávám od znalců pochvalné názory, dovoluji si Vám poslat Sbírkou, 3 brožůrky, které jsem dal vázat, aby to mělo nějakou formu, ale nebyly nikde a nikým vydány.

Budu Vám zavázán, najdete-li nějaký způsob, jakým to může sloužit lidu a vyjádřit myšlenky a city 85letého rodného Brňáka, který před 65 lety ve stáří 18 let opustil svoji kolébku (po 4 letech koncentráku), aby během té doby se probojoval různými druhy zaměstnání umožňujícími založit rodinu a tu dovést ku 3 pravnoučatům (prozatím), ačkoliv jediná řeč, kterou ovládá přijatelně a kterou miluje, je čeština.

Zdravím srdečně, Pavel Uri Bass

(Básnické sbírky pana Basse jsou nyní zájemcům dostupné v knihovně ŽOP v Jáchymově ulici.)

Dobrý den,

píšu Vám ohledně výzvy, která byla vytisknuta v Roš chodeši tento měsíc. Týká se to pátrání po rodině Helfgottové panem Josefem Podešvou. Zaujalo mě to.

Ihned jsem začala na Yad vashem Central Database, kde jsem zjistila, že příbuzná pana Helfgotta ho uvedla jako svého strýce. Její adresa v r. 1995 byl kibutz Afek nedaleko Haify. Ale o té paní nic nevěděli.

Pak jsem našla, že existuje další neter pana Helgotta, bydlící v Kanadě. Na Google se ukázalo, že paní Anita Ekstein rozená Helfgott v Polsku je velmi aktivní v židovských a holokostních organizacích a založila spolu s manželem holocaust research center. Manžel pocházel z Prahy a ona jako 5letá byla v klášteře během války.

Zavolala jsem na jednu z těch organizací a nechala jsem pro ni vzkaz. Byla nadšená a s pláčem řekla, že nemá fotografie nebo rodinné doklady z předválečné doby.

Také jsem ihned poslala email panu Podešvovi, který nemohl tomu uvěřit, poněvadž už léta psal na různé židovské organizace a na četné ambasády, ale bez výsledku. Tato výzva v Roš chodeši byl jeho poslední krok.

Teď prostředkují poslání těchto zachovalých dokladů, vážících 2 kilogramy, které tchán p. Podešvy laskavě držel pro rodinu Helfgott během války a po. Tak konečně po více než 60 letech tyto věci najdou svůj domov. Se srdečným pozdravem,

Malvina Hoffmann, New Jersey, USA

MILAN ŽONCA

Nachmanidovy polemiky

■ Katalánský rabín Moše ben Nachman z Girony (kolem 1195–1270), známý také jako Nachmanides, patří mezi nejvýznamnější židovské náboženské autority vrcholného středověku. Působil jako lékař, politický a náboženský představitel katalánských židovských komunit, byl také plodným autorem a učitelem. Ve svém díle zdařile snoubí filozofické a literární dědictví sefardské kultury s produkty komentátorské činnosti rabínských škol v severní Francii a Porýní a s formující se tradicí židovské mystiky – kabaly. Největší vliv na pozdější generace měl zejména jeho Komentář k Tóře a novellae k Talmudu; je také autorem spisů mystického a homiletického charakteru.

Kniha se zaměřuje na veřejný rozměr jeho působení a schopnost vystoupit na obranu vlastní tradice proti útokům zvenčí i zevnitř. Přináší český překlad Nachmanidova líčení disputace s židovským konvertitou a členem řádu dominikánů Pavlem Křestánem, která se odehrála v létě 1263 v královském paláci v Barceloně, a dopis z třicátých let 13. století, v němž se mladý Nachmanides vyjadřuje ke sporu mezi severofrancouzskými a provensálskými rabíny ohledně studia filosofie. Průvodní studie zasazují oba texty do historického a myšlenkového kontextu a představují pro českého čtenáře zasvěcené uvedení do komplexního světa středověkých polemik.

Edici dvou Nachmanidových textů připravil M. Žonca, knihu doplnil také svými dvěma rozsáhlými studii, ediční poznámkou, slovníčkem pojmů a bibliografií.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2013; 264 stran, doporučená cena 350 Kč.

JOSEF SOLOVĚJČÍK

Halachický člověk

■ Esej *Halachický člověk* je nejproslulejším dílem významného židovského rabína a filosofa Josefa Solovějčika (1903–1993). Autor v něm načrtává základní rysy svého pojetí halachické existence, tedy způsobu života moderního ortodoxního Žida, který na jedné straně lpí na tradičních hodnotách biblického a talmudického učení, posvěcených generacemi předků a vyjádřených v teologickém pojmu halacha, a na druhé straně je otevřen podnětům vědeckého myšlení moderní západní společnosti. Ideální typ halachického člověka je srovnáván se dvěma jinými moderními typy lidské existence, kte-

KNIHY VÝSTAVY

UDÁLOSTI

rými jsou člověk náboženský a člověk vědecký (matematický přírodovědec). S vědcem halachický člověk sdílí jeho racionální zájem o podstatu a fungování světa, s obecně náboženským člověkem má společnou touhu po transcendentnu. Halacha představuje svébytný existenciální postoj: je to nejen praktický návod k životu, ale i teoretická reflexe a tvůrčí náprava vezdejšího světa, které je halachický člověk mocen díky své schopnosti pokání. Esej vzbudil velkou pozornost už při prvním vydání (1944) a od té doby ovlivnil několik generací talmudických učenců a filosofů, a to nejen židovských. Přeložil a úvodní studií a vysvětlivkami doplnil Milan Lyčka.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2012; 176 stran, doporučená cena 285 Kč.

MICHAL BAR ZOHAR, NISIM MIŠAL

Mosad: Nejslavnější operace izraelské tajné služby

■ *Mosadu* se v Izraeli prodalo více než 120 000 výtisků a stal se zde nejprodávanější knihou všech dob. Živě představuje ředitele, agenty a nejpozoruhodnější mise legendární tajné služby, která patří k nejuznávanějším a nejobávanějším na světě. Autoři zaznamenávají nejen úspěchy, ale i přehmaty tajné služby, pramenící převážně z přílišné arogance jejího vedení.

Vydalo nakladatelství Universum v Praze roku 2013. Z angličtiny přeložila Milena Pellarová, 376 stran, doporučená cena 399 Kč.

NOVÉ MESTO NAD VÁHOM: OSLÁVY

Súčastou osláv 750. výročia prvej písomnej zmienky o Novom Meste nad Váhom bolo popri ďalšom bohatom programe spojenom s udelením výročnej ceny primátora mesta Osobnosť mesta slávnostné odhalenie pamätnej tabule na budove niekdajšieho židovského sirotinca a starobinca Ohel David (Stan Dávidov), kde dnes sídli detský domov.

Krátko pred týmto slávnostným aktom 21. júna o 14.00 sa na dnešnej ul. Klčové 32 zišli občania mesta, zástupcovia židovských náboženských obcí z rôznych miest SR, dokonca aj jeho niekdajší obyvatelia, aby si pripomenuli udalosti viažuce sa k Stanu Dávidovu.

V príhovore k prítomným primátor Nového Mesta nad Váhom Ing. Jozef Trstenenský zdôraznil, že aj budovy majú svoju históriu. Nie sú to len chladné stavby. Život im vdychujú aj príbehy, vpisujú ľudia, ktorí v nich v minulosti žili, v súčasnosti žijú a v budúcnosti budú žiť.

Aj za múrmi niekdajšieho židovského sirotinca a starobinca sa tvorili dejiny mesta a Ohel David bol ich súčasťou. Nemožno na to zabúdať. Napriek smutným stránkam histórie súvisiacej so zločinmi proti ľudskosti v období holokaustu svedčí o humánnosti, o starostlivosti ďalších ľudí o tých najzraniteľnejších – starcov a detí.

V podbránni budovy niekdajšieho starobinca sa nachádza pamätná tabuľa z roku 1873, teda spred 140 rokov, venovaná jeho zakladateľovi Adolfovi Bajersdorfovi. Ohel David vznikol za podpory jeho nadácie. Vo vojnovom období bol riaditeľom tohto zariadenia Armin Frieder, uviedol ďalší rečník, prof. PhDr. Pavol Mešťan, DrSc., riaditeľ Múzea židovskej kultúry v Bratislave. Tento posledný novomestský rabín sa usiloval Bajersdorfov starobinec premeniť na zariadenie, ktoré by pomáhalo trpiacim Židom. Slávnostné položenie základného kameňa sa uskutočnilo 9. júna 1939. V decembri 1939 sa konala slávnostná inaugurácia renovovaného domu. V prvom mesiaci svojej existencie tu podávali bezplatne viac než 7000 jedál. Počas druhej svetovej vojny zohral Ohel David významnú úlohu pre záchranu mnohých starých Židov. A nielen z Nového Mesta nad Váhom, ale z celého Slovenska. Ohel David bol jediným zariadením svojho druhu. Napr. v roku 1944 v ňom našli útočisko bezdomovci a evakuovaní Židia nad 60 rokov z východného Slovenska. Na jeseň 1944 ich postupne deportovali do Serede.

V priebehu rokov 1944–1945 bol Stan Dávidov úplne zničený. Po vojne sa jeho časť obnovila a od roku 1948 slúžila ako sirotinec pre židovské deti. Od januára 1950 prešiel pod štátnu správu ako okresný detský domov.

Na Klčovom 32, od roku 1972 v detském domove rodinného typu, prvého na Slovensku, svoj domov našli opustené deti, žiaľ, prevažne žijúcich rodičov. Časť pôvodnej budovy tak slúži podobnému účelu ako v minulosti. Bývalý Stan Dávidov naďalej plní funkciu ochranného stánku pre bezbranných.

Slávnostný akt odhalenia pamätnej tabule vykonal primátor mesta Jozef Trstenenský a riaditeľ židovského múzea P. Mešťan.

Ing. M. Poriez

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1)

Prohlídka Jeruzalémské synagogy

■ Ve středu **7. srpna** v 19.00 se koná další komentovaná prohlídka Jeruzalémské synagogy (Jeruzalémská ulice 7, P 1). Na její úvod se pod rukama varhaníka Václava Petera rozezní unikátní varhany. Vstupné: dospělí 80 Kč, děti do 6 let zdarma, děti 6–15 let a studenti 50 Kč.

Srpnový koncert

v Jeruzalémské synagoze

■ Dne **14. srpna** od 18.00 se v Jeruzalémské synagoze koná další z cyklu varhanních koncertů. Na varhany hraje Pavel Černý. Program: Johann Sebastian Bach: *Praeludium a Fuga h-moll BWV 544* (v romantickém vydání Karla Straubeho); Felix Mendelssohn-Bartholdy: *Andante s variacemi D-dur*; Edward Elgar: *Pomp and Circumstance March No. 1* (pro varhany upravil Edwin H. Lemare, 1902); Pavel Černý: *Improvizace – Scherzo*; César Franck: *Cantabile* a Max Reger: *Fantasie a fuga d-moll op. 135b*.

LETNÍ SCÉNA DIVADLA UNGELT

■ Na sklonku srpna uvede letní scéna divadla Ungelt drama amerických autorek Susan Bigelowové a Janice Goldbergové *Růžové brýle*. Děj se odehrává v Chicagu, v irské hospodě a židovském lahůdkářství. Dramatický příběh z roku 1938 nepostrádá irský a židovský humor. Hrají Zuzana Bydžovská, Hana Maciušková a Sabina Rojková v režii Lucie Bělohradské. Termíny představení: **26.–30. 8.** vždy od 20.00. Více na www.letniscena.cz.

DIVADLO FEIGELE

PRO ZÁCHRANU SYNAGOGY V NEVEKLOVĚ

■ Divadlo Feigle Vidy Neuwirthové působící při Židovské obci v Praze vystoupí **1. srpna** od 19.00 v synagoze v Neveklově s hrou *O královně Ester*. V rámci akce Divadla pro synagogu současně proběhne dobrovolná sbírka na opravu zchátralé budovy.

SYNAGOGA TURNOV

■ Synagoga Turnov vás zve na koncert Hany Sar Blochové a Marwana Al-Solaimana *Židovské a arabské písně*. Koná se v neděli **25. srpna** v 18 hodin. Vstupné 100 Kč. V srpnu bude na ženské galerii synagogy přístupná výstava PhDr. Petra Hlaváčka a PhDr. Dušana Radvanoviče *Vytěšená elita: Zapomínání učenci z Německé univerzity v Praze*. Těšíme se na vás.

KULTURNÍ POŘADY

Bratři Marxové, z výstavy *Všichni jsou mešuge? Židovský vtip a humor*.

Foto © Österreichisches Filmmuseum.

ŽIDOVSKÉ KOMUNITY NA SUŠICKU

■ Putovní výstava, již připravili pracovníci národopisného oddělení Západočeského muzea v Plzni, pokračuje. Sestává z 25 výstavních panelů o rozměrech 100 x 75 cm a návštěvníkům představuje historii více než 20 dnes již zaniklých židovských komunit na území bývalého politického okresu Sušice.

Cílem výstavy je mj. v širších souvislostech poukázat na doposud opomíjené památky židovského osídlení šumavského příhraničí a vzbudit zájem, popř. veřejnou diskusi nad jejich dalším osudem. Návštěvník výstavy se seznámí s historií židovského osídlení v regionu, s dějinami místních náboženských obcí či modlitebních spolků a současně rovněž s osobními příběhy židovských obyvatel tohoto kraje. To vše v co nejtěsnějším sepětí s konkrétními místy (objekty někdejších synagog, modliteben, rituálních lázní, židovských hřbitovů, průmyslových podniků a dalších památek).

V srpnu můžete výstavu zhlédnout v **Nezdících na Šumavě**: Muzeum řemeslné výroby – „Hostinný dům“ (do **16. 8.**) a v **Dlouhém Vsi**: budova obecního úřadu (**21. 8.–8. 9.**); na podzim v **Podmoklech**: budova obecního úřadu (**23. 9.–13. 10.**); v **Žihobci**, Muzeum Lamberská stezka (**17. 10.–15. 11.**); na sklonku roku pak v **Sušici**: Galerie Sirkus (**20. 11.–17. 1. 2014**). O dalších místech a termínech budeme informovat.

SVĚT

ČESKOKRUMLOVSKÝCH ŽIDŮ

■ V zimní modlitebně opravené synagoze v Českém Krumlově najdou návštěvníci stálou expozici *Svět českokrumlovských Židů*, která informace o osudech zdejší komunity dokládá soudobými fotografiemi z českokrumlovských ateliérů Seidel

a Wolf. Stálá expozice věnuje pozornost zejména rodině Spiro, jejíž firma byla velmi významným podnikatelským subjektem zejména v oblasti výroby papíru a výrazně přispěla k rozkvětu města a regionu. Za prohlídku stojí i sama synagoga: při její celkové obnově (v rámci Revitalizace židovských památek v ČR) byl rekonstruován na základě Seidelovy fotografie mobiliář a pomocí zdařilých replik pasířských, kovářských a truhlářských prvků se podařilo vrátit synagoze její původní podobu. Součástí expozice jsou i náboženské předměty vyrobené v Izraeli. Synagoga je přístupná od pondělí do neděle 9–18.00.

SYNAGOGA HARTMANICE

■ V rámci cyklu hudba v synagogách plzeňského regionu se v horské synagoze v Hartmanicích koná v neděli **25. 8.** v 16.00 akce České filharmonie. Vstupné 70 Kč.

O týden dříve zde v sobotu **17. 8.** od 18 hodin proběhne koncert Elišky Balabánové na klasičtí kytaru. Program: M. Giuliani, D. Aguado, J. K. Mertz, I. Albéniz, P. Eben.

ČT UVEDE DOKUMENTY O ŽIDOVSKÝCH HŘBITOVECH

■ Česká televize dokončuje desetidílný dokumentární cyklus o židovských hřbitovech v Čechách a na Moravě. Celým pořadem provází Petr Vacek a jednotlivé lokality popisují odborní garanti (např. Telč: Iva Steinová, Loštice a Úsov: Luděk Štipl, Telice: Václav Chvátal, severní Plzeňsko: Petra Vladařová). Uvedení pořadu se předpokládá na podzim 2013.

VÝSTAVY VE VÍDNI

■ Vídeňské židovské muzeum (Dorotheergasse 11) představuje do **8. 9.** výstavu s názvem *Všichni jsou mešuge? Židovský vtip a humor*. Prezentuje širokou škálu židovských humoristů, kabaretérů a komiků od jidiš Haliče až po Spojené státy a Izrael. Další výstava končí na sklonku září a jmenuje se *Chaverim Chasak! Století Hašomer hacair, židovského mládežnického hnutí* a představuje historii Hašomeru i jeho výrazné postavy.

ERRATA

Omlouváme se čtenářům za pochybení v minulém čísle *Rch*: na straně 1 bylo mylně uvedeno, že v den výročí 130. výročí narození Franze Kafky se nad Prahu vznesl obří Řehoř Samsa. Ve skutečnosti se happening konal v den výročí autorova úmrtí, tedy 3. června. Dále se omlouváme spoluautorce článku *Dny Jeruzaléma v Praze* (str. 8–9) Její příjmení není Meytas, ale Mejtuv.

NFOH: VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ

■ Nadační fond obětem holocaustu vyhláší veřejné výběrové řízení na podporu projektů v programech:

Péče – projekty sociální, zdravotní a psychologické péče o oběti holocaustu.

Připomínka – projekty sloužící k důstojné připomínce židovských a romských obětí holocaustu.

Obnova – projekty rekonstrukce, obnovy a údržby židovských movitých a nemovitých památek.

Budoucnost – projekty vzdělávání v judaismu a rozvoje židovských komunit.

V rámci programu je vyhlášen podprogram Naše budoucnost, který je určen na projekty podporující mladé židovské rodiny.

Uzávěrka pro příjem žádostí je **18. září 2013**. Na adrese www.fondholocaust.cz naleznete grantová pravidla a u jednotlivých programů v sekci „Pro žadatele“ formuláře žádostí, rozpočtů a další.

V případě nejasností nás neváhejte kontaktovat či projekty s námi konzultovat.

Další informace získáte u koordinátorek programů – Péče, Připomínka a budoucnost: Bc. Andrea Fictumová, e-mail: fictumova@fondholocaust.cz, tel. 224 261 573, 737 905 629. Obnova a podprogram Naše budoucnost: Marta Malá, Tj.D., e-mail: mala@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 615, 777 331 937, www.fondholocaust.cz. Těšíme se na vaše projekty.

Pro zájemce připravíme 28. 8. seminář pro žadatele, kde se můžete dozvědět více informací o grantovém řízení, jak vyplnit formuláře a zodpovíme vaše případné dotazy. Na toto setkání se můžete hlásit e-mailem Andree Fictumové. Místo bude upřesněno v srpnu podle počtu přihlášených zájemců. mm

SEMINÁŘ MAGEN DAVID ADOM

■ Izraelská záchranná služba Magen David Adom (MDA), jež patří k nejlépe propracovaným službám tohoto typu na světě, pořádá ve dnech **24.–29. listopadu 2013** již III. mezinárodní seminář na téma **Emergency Response** (Pomoc v tísni) pro lékaře, zdravotní sestry a záchranáře. Pětidenní akce bude zahrnovat mimo jiné přednášky o historii MDA a její roli v současné izraelské společnosti; setkání s odborníky a lékaři MDA; práci v terénu – přímo v ordinaci či ambulanci MDA. Seminář probíhá v angličtině. Účastníci si hradí letenku a pojištění. Ubytování je zahrnuto v účastnickém poplatku, který činí 950 \$. Pro více informací nás, prosím, kontaktujte: abraham.bucek@gmail.com nebo vickia@mda.org.il. Ab

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

ŽIDOVSKÁ LIBERÁLNÍ UNIE: KURZY HEBREJŠTINY

■ Od září budou probíhat v ŽLU kurzy biblické a moderní hebrejštiny pro pokročilé, mírně pokročilé a začátečníky. Navíc opět kurz čtení biblické hebrejštiny pro úplné začátečníky z učebnice rabi Richarda Federa *Haleluja*. Začátek a info o kurzech sledujte na www.zlu.cz. Používáme také audiovizuální techniku. Přes prázdniny pokračuje udržovací kurz ivritu zaměřený na opakování začátečnicků a také kurz biblické hebrejštiny pro pokročilé, kde čteme a překládáme 45. kapitolu knihy Genesis. Kurzy jsou zdarma, jsou hrazeny z grantu MŠMT a NFOH. ef

REDAKTORI – A TI DRUZÍ

Kdykoli otevírám nové číslo brněnského měsíčníku *Kachol velavan*, mám pocit radosti, jak pěkně se zase Zuzaně Prudilové povedlo. Židovská obec Brno, druhá největší a nejvýznamnější v celém Česku (Moraváci prominou), má všehovšudy kolem tří stovek členů, takže je nasnadě, že si nemůže dovolit víc než jednu redaktorku. „Modrá a bílá“ ale vychází neustále a jedno číslo je pěknější a čtivější než druhé. Graficky profesionálně udělané, s přitažlivými obrázky, dobře zalomenými stránkami, s přehlednou strukturou rubrik, kde si každý najde to, co ho zajímá, kde je v přiměřené rovnováze podíl závažnějších úvah a informací pro každý den. Není to tiskovina zaměřená na reprezentaci obce navenek (i když také tuto funkci určitě plní dobře), ale na aktuální informování a stmelování vlastní obce.

Kromě klasického vydání na papíře vychází *Kachol velavan* také elektronicky a rozesílá se e-mailem. Redaktorská činnost v ŽOB využívá ještě modernějších médií. Erika Bezdíčková se nechala před časem přesvědčit, aby se ujala redigování webových stránek ŽOB (www.zob.cz). Díky ní nabízejí daleko víc než běžné informace o organizaci a její činnosti. Nezapře své celoživotní redaktorské zkušenosti a vytváří platformu, na které se uplatňují zajímavá judaika z domova i ze světa. Kromě aktuál-

nosti je výhodou této formy možnost „zpětné vazby“; nikoli bez hrdosti sleduje redaktorka, kolikrát byly „její“ webové stránky navštíveny. Ta čísla jsou překvapivě vysoká a mají stoupající tendenci.

Kachol velavan jsem vybrala úvodem jenom jako část za celek, protože ho trochu znám. Ale ten časopis by nemohl být tak dobrý, kdyby nebyl platformou pro „ty druhé“. Já totiž také žasnou, jaká spousta věcí se v té obci děje. A nejsou to „nařízené iniciativy“ jako z doby před pětadvaceti lety, ale spontánní podíl na životě obce.

Tak třeba ti, kteří zažili šoa na vlastní kůži (a na vlastní duši), jsou všichni ve věku, kdy už by práci s veřejností mohli přenechat mladším a zdravějším. Ale přesto se každoročně účastní desítek setkání, besed s mládeží a pietních shromáždění, spojených i s vyčerpávajícím cestováním a s evokováním traumatických zážitků. Ale dělají to z přesvědčení, že plní svou povinnost. V současné době už se podílejí na těchto úkolech jen čtyři – Bedřiška Felixová, Věra Weberová, Erika Bezdíčková a Pavel Fried.

Brněnská „židovská“ budova na Jarošově třídě má pro někoho, kdo přichází „zvenčí“, některé organizační zvláštnosti. Všichni tam se všemi tak přátelsky spolupracují, že to vytváří dojem monolitického celku, a zatím tam vlastně spolunažívají dvě organizace. Kulturní a vzdělávací centrum rabína Federa spadá přímo pod židovskou obec a spravuje archiv, knihovnu, měsíčník *Kachol velavan* a redakci webových stránek. Ale současně tam sídlí také brněnská pobočka Židovského muzea v Praze, a ta je pořadatelem akcí pro veřejnost a pro školy, organizuje výstavy, koncerty, dramatické pořady apod. Nápaditě ji spolu se svými spolupracovnicemi (Táňa Klementová, Kateřina Suchánková a Kristýna Kuboňová) vede Jitka Králová. Když jsem se ovšem jednou pustila do vyjmenovávání, nebylo by spravedlivé, kdybych vynechala archivářku Alenu Mikovcovou a knihovnici Janu Nejezchlebovou, které patří ke KVC Rabína Federa. A že je snad informace o rozdělení funkcí a působnosti z větší dálky, dejme tomu z Prahy, už trochu zbytečná? Je a není. Pro mne je v každém případě pozoruhodné, jak výtečně spolupracují dvě jednotky s různým organizačním začleněním. Ostatně všichni víme, že mezi předpoklady spolehlivého fungování každé organizace patří neodmyslitelně dělný prováděcí tým, nejenom schopní předsedové a náměstkové – ale i ti druzí.

Pavla Váňová

ŽNO BRATISLAVA

V **auguste** blahoželáme našim členom: pán Ing. Martin Barto – 55 rokov; pán Viliam Belák – 93 rokov; pani Mgr. Viera Fischerová – 70 rokov; pán Egon Gál – 73 rokov; pani Eva Kozmová – 76 rokov; pán Ing. Pavel Lager – 65 rokov; pán Ing. Ludovít Nágel – 98 rokov; pani Mária Nemešová – 75 rokov; pani Eva Reichová – 78 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 75 rokov; pani Laura Špániková – 91 rokov; pani Natália Tagerová – 80 rokov; pani Klára Ungerová – 94 rokov; pán Otto Wagner – 89 rokov, a pani Elvíra Weissová 98 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

V juni zomrel vo veku 86 rokov pán JUDr. Robert Kardoš a vo veku 89 rokov pani Margita Andriková. *Zichronam livracha!*

BANSKÁ BYSTRICA

V **auguste** blahoželáme: pán Juraj Turčan, nar. 9.8. – 75 rokov; pán Ervín Dolný, nar. 14.8. – 64 rokov; pán Ladislav Welward, nar. 17.8. – 77 rokov; pani Vierka Kordová, nar. 20.8. – 81 rokov, a pani Mária Strelingerová, nar. 10.8. – 66 rokov. Všetkým prajeme do ďalších rokov dobré zdravie, pohodu a veľa optimizmu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **srpnu** oslavujú narodeniny tito členové našej obce: pani Milena Balbinderová, nar. 12.8. – 78 let; pan Jindřich Feinberg, nar. 28.8. – 90 let; pan Peter Fischer, nar. 29.8. – 67 let; pani Ivana Nepalová, nar. 6.8. – 38 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17.8. – 58 let; pan František Redlich, nar. 9.8. – 81 let, a pani Eva Solařová, nar. 18.8. – 78 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** oslavujú narodeniny tito naši členové: pan Rostislav Rod Kodesch, nar. 5.8. – 49 let; pani Irena Dousková, nar. 18.8. – 49 let; pan Vladimír Kovtun, nar. 21.8. – 49 let; pan Pavel Malina, nar. 5.8. – 70 let; pani Blanka Marková, nar. 8.8. – 76 let; pani Isabela Santusová, nar. 25.8. – 56 let; pan MUDr. Bohumil Skála, nar. 29.8. – 58 let, a pan Jiří Šetelík, nar. 26.8. – 58 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **srpnu** oslaví své narodeniny: pan Jan Spira, nar. 17.8. – 79 let, a pani Ester Nečasová, nar. 24.8. – 91 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **auguste** oslavujú: pani Irena Vasilková, nar. 28.8. – 91 rokov; pani Veronika Vargová, nar.

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

8.8. – 86 rokov; pani Prof. Ing. Miriam Gálová, DrSc., nar. 8.8. – 78 rokov; pani JUDr. Margita Grünwaldová, nar. 24.8. – 78 rokov; pani Zuzana Štoffanová, nar. 18.8. – 77 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenský, nar. 24.8. – 72 rokov; pán Ludovít Laufer, nar. 25.8. – 71 rokov; pán Tomáš Mittelmann z Královského Chlmca, nar. 29.8. – 66 rokov; pani PhDr. Jana Teššerová, nar. 4.8. – 65 rokov, a pani MUDr. Viera Kolínová, nar. 6.8. – 62 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Ing. Kateřina Burešová, nar. 9.8. – 63 let; pan Michal Abraham, nar. 10.8. – 63 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 90 let; pani Helena Mejšťříková a pani Marie Deličová, které se narodily 30.8. – 66 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** oslaví jubilea: pani Marie Bínová, nar. 9.8. – 75 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 60 let; pani Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 41 let; pani Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 67 let; pani Miluška Ottová, nar. 19.8. – 70 let, a pan Šimon Hrbek, nar. 30.8. – 18 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **srpnu** blahopřejeme: pani Libuše Bártová, nar. 31.8. – 67 let; pan David Färber, nar. 13.8. – 38 let; pan Pavel Färber, nar. 29.8. – 64 let; pan Rudolf Gross, nar. 1.8. – 67 let; pani Lidia Kohoutová, nar. 4.8. – 73 let; pan Ladislav Madry, nar. 12.8. – 83 let; pan Ing. David Markovič, nar. 21.8. – 33 let; pani Gertruda Mayerová, nar. 9.8. – 87 let; pan Vladislav Roman, nar. 21.8. – 66 let; pan Otto Ruml, nar. 14.8. – 79 let; pani Mgr. Zuzana Skácelová, nar. 4.8. – 80 let, a pani Milada Šupolová, nar. 29.8. – 39 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Eva Kokošková, nar. 1.8. – 29 let; pani Eva Válková,

nar. 5.8. – 84 let; pani Bc. Jana Šperlová, nar. 5.8. – 41 let; pani JUDr. Jindřiška Weiniger, nar. 6.8. – 62 let; pan Karel Šubrt, nar. 20.8. – 64 let; pan Radek Uhel, nar. 28.8. – 38 let; pani Anita Pecková, nar. 30.8. – 65 let, a pan Ing. Jiří Tanzer, nar. 31.8. – 76 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavují narodeniny: pan Mark Bljumental, nar. 21.8. – 87 let; pani Jana Dubová, nar. 30.8. – 87 let; pani Eva Dvořáková, nar. 31.8. – 84 let; pan Max Froněk, nar. 2.8. – 93 let; pan Jiří Justic, nar. 24.8. – 90 let; pan Václav Kraus, nar. 22.8. – 82 let; pan František Miška, nar. 27.8. – 94 let; pani Marianna Müllerová, nar. 16.8. – 93 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 90 let; pani Marieta Šmolková, nar. 10.8. – 92 let; pan Ludevít Végh, nar. 26.8. – 92 let, a pani Raja Žádníková, nar. 25.8. – 84 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **august** sa dožívajú: pán PaedDr. Peter Chudý, nar. 21.8. – 63 rokov; pani Mgr. Ilma Mitrovčáková, nar. 20.8. – 77 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková, nar. 29.8. – 62 rokov; pán Ing. Ladislav Havaš, nar. 22.8. – 52 rokov; pán Ing. Denis Tomko, nar. 16.8. – 42 rokov, a pán Ing. Albín Bazler, nar. 19.8. – 66 rokov. Jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **august** má sviatok narodenín pán Tomáš Rybár, nar. 22.8. – 35 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslavujú: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 44 let; pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 50 let, a pani Renata Becková, nar. 25.8. – 35 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **srpnu** oslaví své narodeniny pani Renata Lančová, které přejeme hodně zdraví a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

Oznámení úmrtí:

Dne 21. června 2013 zemřela ve věku 93 let pani Rut Bejkovská, dlouholetá členka Tereziánské iniciativy a přeživší k. t. Terezín, Osvětim a totálního nasazení v Metzdorfu.

Prosíme o vzpomínku *synové s rodinami, vnoučata a pravnoučata*

VOJENSKÉ KŘÍDLO HIZBALLÁHU NA SEZNAMU TERORISTŮ

V červenci zařadila Evropská unie vojenské křídlo Hizballáhu na seznam teroristických organizací. Komentáře tento krok vnímají jednak jako výsledek dlouhodobé snahy, ale současně jako kompromis. Ředitel americké Nadace pro obranu demokracií (FDD) Mark Dubowitz k tomu uvedl: „Rozhodnutí bude Washingtonem a Jeruzalémem přivítáno s výhradami. Ignoruje totiž skutečnost, že Hizballáh není dvoukřídlá organizace čistě rozdělená na politickou a vojenskou část, na což upozorňuje i vedení Hizballáhu.“ Izraelská ministryně spravedlnosti Cipi Livniová rozhodnutí EU přivítala: „Konečně po letech diskusí a váhání Hizballáh neuspěl ve snaze tvářit se jako legitimní politická strana. Dnes svět ví, že Hizballáh je teroristická organizace.“ Rozhodnutí znamená, že bude možné jednotlivcům zakázat vstup na evropské území a organizacím spjatým s vojenským křídlem zmrazit aktiva. Jeho implementace ale bude složitá, jak podotýká server Times of Israel. Evropská unie bude muset porozumět vztahům v organizační struktuře Hizballáhu a pátrat po tom, kdo může být označen za příslušníka vojenského křídla. Hlavní činností Hizballáhu v Evropě je praní peněz a sbírání zpravodajských informací, což nedělají vojáci, ale k boji to slouží.

ZÁKAZ ŠCHITY V POLSKU

Polský parlament zamítl legislativní úpravu z roku 2004, v níž byla uzákoněna výjimka umožňující židovskou a muslimskou rituální porážku zvířat. Stalo se to na základě polského zákona na ochranu zvířat, jenž příkazuje, aby zvířata byla před porážkou omráčena, což protirečí židovským i muslimským náboženským zákonům. V praxi to znamená, že v Polsku se stala šchita ilegální. Rozhodnutí Sejmu vzbudilo vlnu pobouření jak v polských židovských obcích, tak v zahraničí. Kritici zákazu poukazují na to, že šchita, při níž se zvířeti podřízne krční tepna, a tím okamžitě upadne do bezvědomí, je stejně „humánní“ jako klasická porážka a daleko humánnější než zabíjení zvířat při lovech, které jsou v Polsku velmi rozšířené a padne jim za oběť mnohem víc zvířat než při šchitě. Vrchní rabín Michael Schudrich se hodlá odvolat k Ústavnímu soudu.

VOJNA I PRO CHAREDIM

Jak uvádí Židovský tiskový a informační servis (www.ztis.cz), prošel i přes protesty ortodoxních zákonodárců návrh zákona o povinné vojenské službě pro ortodoxní studenty ješiv prvním čtením v parlamentu. Šedesát čtyři poslanců, hlavně ze strany Likud a z opoziční Strany práce, bylo pro, 21

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Leonard Cohen, 2013. Foto archiv.

poslanců hlasovalo proti. Předtím, než zákon vstoupí v platnost, bude poslán zpět příslušnému parlamentnímu výboru a bude muset projít druhým a třetím čtením. Podle tohoto zákona budou ortodoxní muži odváděni do armády ve stále vyšší počtu a v roce 2017 již bude v izraelské armádě sloužit většina ortodoxní populace. Během projevu ministra pro vědu a technologii Jaakova Periho, který vedl komisi, jež návrh zákona vypracovala, opustili ortodoxní členové parlamentu na protest jednání sněmovny. Před budovou Knessetu pak recitovali žalmy a jeden z poslanců troubil na šofar.

V DAGESTÁNU POSTŘELILI RABÍNA

V červenci byl v dagestánském Derbentu, historickém městě na úpatí Kavkazu, postřelen a těžce zraněn rabín Ovadjja Isakov, vyslanec ortodoxního hnutí Chabad. Neznámý útočník rabína zastihl při návratu z rituální porážky. Zraněný byl dopraven do místní nemocnice. Derbent leží nedaleko hranic s Čechou a žije tu početná muslimská komunita; policie proto začala útok vyšetřovat jako antisemitsky motivovaný čin.

NOVÍ VRCHNÍ RABÍNI

V červenci se v Izraeli volili noví vrchní rabíni. Z šesti úspěšných kandidátů vybírali členové Knessetu, místní úředníci a oblastní

rabíni na desetileté funkční období. Vrchním aškenázským rabínem se stal David Lau, syn bývalého vrchního izraelského rabína Meira Laua, který působil na tomto postu v letech 1993 až 2003. Porazil tak svého protivníka, velmi oblíbeného reformistického kandidáta Davida Stava, jenž sliboval omezit byrokracii úřadu. Vrchním sefardským rabínem se stal syn rabího Ovadjji Josefa, který zastával tutéž funkci v letech 1973 až 1983 a založil náboženskou stranu Šas. Ve volbách tak zvítězili potomci rabínských dynastií a zastánci starých pořádků nad advokáty změn z prostředí náboženských sionistů a strany Bajit Jehudi.

MECENÁŠ KRÁLOVSKÉ PORODNICE

V červenci se Británie dočkala královského potomka, syna prince Williama. Všechna světová média uvedla jméno porodnice, kde čerstvý následník trůnu přišel na svět: Narodil se (stejně jako jeho otec) v Lindově křídle nemocnice Panny Marie v Londýně, a jak informuje agentura JTA, toto křídlo dal roku 1937 postavit Frank Charles Lindo. Byl to majetný Žid, po otci potomek jedné z nejvýznamnějších sefardských rodin v metropoli.

LEONARD COHEN NEHRAJE O VYSOKÝCH SVĚTČÍCH

Poté, co kanadský židovský písničkář a básník Leonard Cohen potěšil v červenci posluchače v Praze, pokračuje v evropském turné a v září míří do Velké Británie. Když zjistil, že by měl hrát v Leedsu na Roš hašana a v Londýně na Jom kipur, vyžádal si změnu termínů. Omluvil se fanouškům za nepříjemností s tím spojené a pravil, že doufá, že pochopí důvody, které ho k tomu vedly. (am)

רוש חודש ירחון חדש ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217(8), e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Tomáš Pěkný, Alice Marxová, (šéfredaktorka). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prs@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s. r. o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20, 30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 8. 2013.

Cena 20 Kč (0,90 €)